

Յեղիսի յանձն

Լուս է տեսնում շաբաթ մի անգամ կիրակի օրեր

№ 1 ուրբաթ յունւարի 1

տառներուրդ տարի 1899

ԽՈՐՀՐԳՐԱՌ ԺԵՐՈՒՆԻՆ

— Այդ դու ես, ասաց
նա և գլուխս թեթև շո-
վելով շարունակեց իր ճամ-
բան առանց կանգնելու։

— Դու որտեղից գիտես
ինձ, ծերունի։

— Բո ծնւած օրից։

— Ուրեմն դու ճանաչում
ես ինձ։

— Ես քո հօրն էլ էի
փոքրուց ճանաչում։

— Անհ, մթթէ։

— Ես քո պապին էլ եմ
տեսել. անհ, ինչ չարածնի
էր երեխայ ժամանակ։

— Դու իմ պապին տե-
սել ես երեխայ ժամանակ։

— Է՛հ, բայց քո պապի
պապը աւելի կայտառ երե-
խայ էր։

— Դու իմ պապի պապին
էլ ես տեսել։

— Հա, հա, հա, հա.
զարմանում ես, դու. դեռ
նրանց պապերի պապերին
էլ...

— Դէ որ այդպէս է,
պատմիր, խնդրում եմ, բա-
րի ծերունի. ինչ տեսակ
մարդիկ էին նրանք, ինչ
գիտես նրանցից։

— Ինչ տեսակ մարդիկ...
նրանք էլ քեզ նման

Յեղիսի յանձն : ՏՄԱՐԴ : 1899 թ. 1 թիվ : 1

մարդիկ էին: Այդպէս՝ քեզ նման երազներ էին տեսնում, մեծ մեծ յոյսեր էին փայփայում... Գալիս էին ոգևորած իրանց յոյսերով ու ցնորքներով և մէկ մէկ կորցնում ճանապարհին: Ոմանք շուտ էին վհատում ու բեկում, ոմանք աւելի յանդուգն ու յամառ գալիս էին, մինչև մի տեղ ընկնում էին ու ժառանգում ու... Մ, շատ եմ ծիծաղել նրանց վրայ:

— Վա՛յ, խեղճ պապեր:

— Չէ, կանց: Ես ականատես եմ եղել նրանց սիրալին ջերմ տարփանքներին, ես տեսել եմ նրանց կայտառ դաւանների խաղերն ու լսել եմ նրանց առաջին թոթովանքները, մասնակցել եմ նրանց զարթ խրախճաններին, ձայնակցել եմ նրանց յաղթանակի գոռ աղաղակներին, ես պատկեր եմ նրանց առաքելութիւններն ու մեծագործութիւնները...

— Ո՛հ, երջանիկ ծերունի:

— Հա՛, նրանք ինձ հետ էին: Մի քիչ տեղ եկան, մէկը մի անգամ մտաւ գերեզման, միւս նրանից մի փոքր հեռու իրան ալեւոր դուրս գրեց, որը գեռ մատաղ, որը ծերունի, որը սրահար, որը ցաւագար... Քո բոլոր պապերն ինձ հետ են անցել ու ամեն մէկը մի տեղ մնացել:

— Ո՛հ, ինչքան մեծ ես դու:

— Մեծ. — աչքդ ինչ տեսնի՝ նրա սկիզբն եմ ես, միտքդ ուր հասնի՝ նրանից տուա՛յ եմ ես, որ քարը վերցնես՝ տակին եմ եղել, ինչ մեռել գտնես՝ այն ես եմ թաղել:

— Եւ դեռ այդպէս արագ ես գնում. ես չեմ կարողանում քեզ հասնել:

— Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛. յոգնեցիր... տեսնում եմ, արդէն քեզ էլ եմ թողնում: Մ, վաղ ես ծերացել... Ե՛կ, ե՛կ...

— Սպասիր, ծերունի, իմ այժմ, իմ եռանդը տարա՛ր, ես յոգնեցի, էլ չեմ կարողանում գալ:

— Ե՛կ, ե՛կ...

Յովհաննէս Թումանեան

Ժ Ն Ն Գ Ե Ա Ն Ե Ր Գ Ը

Երգն այն տաղաւին նըման ծիածանի

Հոգւոյս երկընթին վերև ծածանի.

Մութ էր այն գիշեր, մութ էր ու ցլրտին,

Բայց երգն հաւր ծորեց ի խորն իմ սրտին:

Երգն այն տաղաւին նըման ծիածանի
Հոգւոյս երկընթին վերև ծածանի:

Երգն այն զիտ տարաւ ի կողմն սուրբ
դաշտին,

Որ ունին էր դրած երգոց սուրբ
վաշտին.

Եւ ինձ թըւեցաւ տեսնել անդ հեռուն
Հովիւք պա՛ռպան խաչանց հօտերուն.

Եւ ինձ թըւեցաւ տեսնել վարդազոյն
Ամպի վրայ պարող մի գունդ դարձ-
թագոյն:

Երգն այն մեղանուշ, երգն այն ոլորուն
Յիշել տըւաւ ինձ աստղն այն մոլորուն.

Սրտովս վրդոված, աչքովս ալ անթարթ
Եղայ ես ընկեր տասողին անհանդարտ.

Անցանք ձոր ու լեռ անուխ, անար-
կած,

Մանուկ մը գլտանք մուրի մէջ
պառկած:

Դէմքն այն տաղաւին նըման ծիածանի
Հոգւոյս երկընթին վերև ծածանի.

Աստղն այն տաղաւին լառի շըւարած

Անոր սրբագիծ գեղոյն ու փառաց:

Անցա՛ն, հալեցա՛ն երգն այն և գիշեր,

Օրհնեա՛լ է բայց երգն, օրհնեա՛լ և
գիշեր:

Յ. Թ. Դալայեան

Ծ Ի Ծ Ա Ղ Ի Ր, Հ Տ Պ Ի Տ...

(Կաղանդի պատմութիւն)

I

Կուգէք, ձեզ ծիծաղեցնեմ...

Մենակ էր Լեոնը, մենակ աշխարհիս վրայ. ոչ ծնող ունէր ոչ էլ ազգական: Հեռաւոր երկրից վաղուց գաղթելով, տասնեակ տարիներ կեանքը քաշ տեւել, նրանից ոչ մի քաղցրութիւն չէր տեսել. տանջւել, տառապել, ընկել — բարձրացել և այժմ ահա երբ մի անգամ նորից կաղանդի օր էր, երբ զիտէր որ բոլորի համար այդ օրը մեծ տօն էր... տխուր էր Լեոնը. մենակ ու տխուր:

Գիտէր որ ամեն տեղ, իր շուրջը, մի քայլ հեռու, դիմացը, կողքին՝ ամեն ընտանիք ճիշտ կէս

գիշերին, բոլորած ընթրիքի սեղանը՝ սպասում էին նոր տարուն զիմաւորելու. և ամենքը զւարթ էին, ամենքը լի մեծ-մեծ յոյսերով, ամեն ոք իր սիրելու կողքին, ամեն ոք աչքը ժամացոյցի երկար սլաքին, անհամբերութեամբ սպասում էին...

Ճնշւած սրտով մենակ երիտասարդը վերարկուն հագաւ. իր սենեակին իրան աչքի խիստ նեղ, մի բանտ էր թւում և երբեք այդքան զուանք չէր զգացել այն բոլորից, ինչ որ մենակութեան մէջ իր ընկերներն էին. դրքերն ու դարդերը, պատկերներն ու կարասիքը՝ կար ժամանակ երբ սիրով նա մէկ մէկ խօսում էր իր հետ, նրանցից իւրաքանչիւրը տաքացրել էր իր սիրտը, ընկեր դարձել նրա մենակ ժամերին...

Ս'հ, եթէ դրսում ամեն ինչ սովորականի պէս լինէր, եթէ ամենքը տօ՛հ օր չունենային և եթէ կարող լինէր նա քնել, մեռնել այդ մեծ ժամերին և ապա զարթնել... եթէ կարող լինէր չըտեսնել ուրիշների զարնութիւնը... Ա'հ, եթէ թշուար չըտեսնէր հարստի պերճութիւնը, մենակը՝ ընտանեկան քաղցրութիւնը...

Տօն օրը մենակի համար մի այնպիսի տանջանք է, այնքան դառն ու տխուր, կսկիծ ազդող ժամեր, որքան անօթիի համար այն բոլէն, երբ ինքը սովից մեռնում է և աչքի առաջ կուշտը՝ իր կերակրի մնացորդը շարտում է շներին:

Ելաւ Լեոնը, հագաւ վերարկուն և ժամը տառն և մէկին փողոց դուրս գնաց: Բայց դուրս գնալուց առաջ քաշեց դարանը և ատրճանակը զրպանը դրեց: Մենակ մարդը միշտ վախկոտ է լինում:

Դրսում սկսել էր չոր, հանդարտ վար իջնող խոշոր հատերով ձիւնել: Սակայն անցուղարձ կար: Մարդիկ քրքշալով, ուրախ ու զւարթ խումբ առ խումբ՝ գնում էին պարահանդէս, մտնում սրճատներ, անցնում միմեանց տուն: Տները լուսամուտները պաշտառ լուսաւորւած, երաժշտութեան ձայնը փողոցներն էր սողողում...

Ու այդ բոլորի միջից մենակ երիտասարդը անշըջուկ, առանց բարեկամի, առանց մի տեղ գնալու նպատակով՝ սահեց ու անցաւ:

Բայց Լեոնը, կար ժամանակ, որ մենակ չէր գգում իրան: Դրանից ամիսներ առաջ սիրել էր մի աղջկայ. աղջիկն էլ նրան էր սիրել և երիտասարդը իր բոլոր մխիթարութիւնը, իր յոյսերն ու նպատակը այդ սիրտ մէջ էր կենդանացրել և եթէ այժմ իրան մենակ էր գտնում, ահա մի ամիս կար, որ ոչ իր սիրելուն էր տեսել և ոչ էլ նրանից լուր ունէր:

— Հիւանդ եմ. գրել էր աղջիկը — դուրս գալ չեմ կարող. իսկ քո դալը անյարմար է. պառկած եմ:

Եւ այժմ, նոր տարւայ նախընթաց գիշերը, սիրելին հիւանդ, ինքը միայնակ, չըգիտէր մինչև իսկ թէ ինչ էր կատարւում այն տանը, ուր երբեմն Լեոնը մտնում էր որպէս տաճարի մէջ, ուր նա քաղցր ժամեր էր անցկացնում և որտեղ էր նրա յոյսն ու կեանքը, նրա երազներն ու աշխարհը:

Մտախոհ քայլեց նա փողոցներով, անցաւ դարձացող, ծիծաղող ամբօխի միջից և գնաց դէպի սիրելու տունը: Գոնէ լուսամուտների առաջ կանգ կառնէր, մի քանի բոլէ նրանց կրնայէր, մտովին սիրելու հետ կրկինէր և տօն օրւայ ճնշող մենակութիւնը այդպիսով կըթեթեացնէր:

Կանգնել էր ահա խիստ լուսաւորւած մի մեծ տան առաջ. ներսից երաժշտութեան ձայն էր լըսւում. երբեմն սուներներ սահում անցնում էին. ամեն անգամ երիտասարդի սիրտն էր տրոփում, բայց ամեն անգամ յուսախաբւում էր, սիրելին չէր երևում: Անշուշտ դեռ հիւանդ, պառկած էր ներսի սենեակներում անշուշտ նա այնտեղ, անկողնի մէջ մեկնւած, իր վրայ էր մտածում, և տառապում էր որ իր Լեոնը հեռու էր այդպիսի ժամերին, մենակ ու տխուր:

Եւ երբ աչքը տան վրայ, ձիւնի տակ կանգնած, երիտասարդը այդ բոլորը մտածում էր, յանկարծ տեսաւ մի ալլանդակ խումբ, որ քրքիջներով, մի ծիծաղելի լապտերաւորի առաջնորդութեամբ, փողոց էր մտնում:

Գիմակաւորների ընկերութիւն էր: Մի վրացի իշխան, խոշոր հաստ քթով զիմակը դէմքին, մի երիտասարդ էլ կնոջ շոր հագած, ալլանդակ գծերով զիմակ դրած, խոշոր քայլերով ձիւնն էր կոխոտում ու խուլոտ ձայնով ընկերին հարցնում.

— Այստեղ էլ մտնենք:

Նրանց ետեւից քայլում էր մի ուրիշ զիմակաւոր էլ: Խոհարարի սպիտակ գլխարկով, մեծ, սպիտակ գոգնոցը մէջքին, խոշոր դանակն էլ գօտու մէջ իրած, իսկ ձեռքին ունէր խոզի մի մեծ ազդր, որը որպէս կազանդի ընծայ՝ տանում էր տները և անշուշտ այդ ազդրի պատճառով ինչ խեղկատակութիւններ ասես, որ չէին արւում զարճասէր ընտանիքների մէջ:

Նա էլ զիմակ էր կրում. սրածայր քթով, ուսած կարմիր թշերով մի զիմակ:

Եւ ամբողջ խումբը միմեանց ձեռքից բռնած, քրքշալով ու գոռալով՝ գնում էր լապտերաւորի ետեւից:

и н р с а р а љ м с н р н л м н б р

Ո՞վ գիտէ ինչ երիտասարդներ էին դրանք, որ լաւ զարճացած, այժմ փողոց էին ելել, տնէ տուն մտնում և նոր տարուն խեղկատակութիւններով էին զիմաւորում:

Լեոնի մէջ յանկարծ մի միտք ծագեց: Ուղեց ինքն էլ դիմակ ունենալ, այդ խմբի հետ գնալ, սիրելու տունը մտնել, անճանաչ՝ ներս թափանցել, տեսնել թէ ինչ էր կատարում այնտեղ և թէ արդեօք չէր յաջողւիլ զոնէ մի անգամ տեսնել մի քաղցր ըրպէ և ապա սիրտը լիք ուրախութիւնով՝ նոր տարուն յուսով զիմաւորել:

— Է՛յ, բարեկամ, բռնեց նա խոհարարի թւը — քեզ հինգ ըուրի, եթէ հազուստդ ինձ տաս միայն կէս ժամով, իմը ինքդ հագնես, այստեղ սպասեմ. ես ընկերներիդ հետ կըմտնեմ այդ տունը և երբ դուրս կըգանք՝ հազուստս ինձ տուր և գնա գործիդ. համաձայն ես...

Խուժըր կանգ առաւ և զարմացմամբ բոլորը երիտասարդին նայեցին:

— Է՛հէ, ասաց մէկը — երևի սիրուն Վարդանուշին ես ուզում ծիծաղեցնել, չէ... լսաւ, ինչ կայ, ընկերներ, եկէք մի օր լալի լինինք և այսպիսի տօն օրին մի մարդ բախտաւորեցնենք. համաձայն էիր, Սարգիս...

Ամեն ինչ արագ կատարեց. Լեոնը տենդային յուզմամբ խոհարարի զիմակն առաւ, հազուստը հագաւ և միմիայն դրսի վերաբերուն Սարգսին տաւ: Յետոյ բաբախող սրտով խմբի մէջ մտաւ, խողի ապրը թւի տակն առաւ և նրանց հետ բաղնիքին մեծ տան դուռը:

Գուռը շուտ բացեց. լուսին մանուկների զարթնիչներ:

— Դիմակաւորներ են!...

— Ներս հրաւիրեցէք!...

Լեոնը բոլորին ճանաչեց և քիչ յետոյ իրան գտաւ մեծ սրահի մէջ...

Ա՛հ, հիւրեր կային և ահա մի մութ անկիւնում, բաղկաթուրի մէջ իր սիրելին...

Բայց նրա կողքին այդ ո՞վ էր, որ թւը դրած աթուռի վրին, կռացած աղջկայ վրայ, փոփոտ էր նրա հետ և թւն էլ ետից կարծես զրկել էր նրան:

Լեոնը յանկարծակի գտնով կանգ առաւ ու դիտեց: Այ՛ո. դա մի երիտասարդ էր, որի մասին նա վաղուց կասկածներ ունէր: Եւ ահա այժմ նա բոլորովին կից իր Վարդանուշին, թւը նրա մէջքին, կռացած դէպի նա խօսում է, ծիծաղեցնում և աղջիկը սիրով լի աչքերը նրա դէմքին սեւեռել լսում է...

Գունատեց, երեւաց, ձեռքը գրպանի ատրճանակին տարաւ, մի քայլ արեց. կոկորդը սեղմու՞մ էր, սիրտը պատուում. ուղեց դուռը, զարնութեան տունը սուգի տան փոխել, բայց յանկարծ լուսն տանտիրոջ ձայնը, որ զարթութեամբ զոչում էր. — Է՛յ, խոհարար, աղբիդ այս կողմ բեր, մի կտոր ինձ տուր, մի կտոր ինքդ կեր և այս դաւաթ գինին էլ խմիր...

Մինչև այժմ չըծիծաղեցիր, հասկում... Քիչ էլ համբերիր:

— Նստիր այստեղ, խոհարար, ձայնեց տանտէրը — սա վրացի իշխան է, միւսն էլ իշխանուհին, իսկ դու ինչ ես:

— Մեր խոհարարն է. տուց կոտորելով իշխանուհին — մենք մեծ մարդիկ ենք և առանց մեր խոհարարի դուրս չենք գնում...

— Առանց ձեր նախաճաշին էլ, չէ. հարց տուա տանտիկներ:

— Անշուշտ, կոտորուեց իշխանուհին — մենք ուրիշ կերակուր չենք ուտում բացի խողից...

Բոլորը բարձրաձայն քրքջացին: Լեոնը նայում էր, դիմակի տակից աչքերը արիւնով լի նայում էր դէպի Վարդանուշը: Օգտելով նրանից, որ ամենքի ուշադրութիւնը կենդրոնացած էր զիմակաւորների վրայ, երիտասարդ պարոնը զրաւել էր օրիորդի ձեռքը, ձախովն էլ գրեթէ գրկած նրան՝ շոյում էր մաղերը...

Ա՛հ, որպիսի մորմոք, որպիսի կոտորի դուռնութիւն սեղմեց Լեոնի կոկորդը: Նա ոտքի ելաւ, ուղեց ընկնել պարոնի վրայ... — բայց, մտածեց նա — ինչ օգուտ...

— Ո՞ւր, խոհարար, բռնեց նրա թւից տանտէրը — վերջացուր բաժակը:

— Ես խոհարար չեմ... խօսեց վերջապէս Լեոնը խուլոտ, յուզած ձայնով և մի կողմը շարժեց իր աթուռը — իսկ եթէ ուզում էք իմանալ ես ինչ եմ. ահա ասեմ ձեզ...

Ամենքը լրջացան՝ լսելով նրա դողողուն ձայնը: Վարդանուշը դողաց, ձեռքը հանեց պարոնի ձեռքից և ետ քաշեց նրա գգաւանքից:

— Ե՛ս, շարունակեց Լեոնը — ոչ այլ ինչ եմ այժմ, եթէ ոչ՝ մի հոպիտ... Սեւ, մի միմոս, մի ողորմելի խեղկատակ, որ երկար ծիծաղեցնելով ուրիշների, ինքը այժմ ծիծաղելի է դարձել, ինքը այժմ քրքիջ է շարժում...

— Ա՛հ, միմոս. կանչեց յանկարծ մի երեխայ — ապա, մի բան պատմիր և մեզ ծիծաղեցրու...

— Այդպէս, փոքրիկ, դարձաւ նրան Լեոնը դառ-

նութեամբ — շատ լաւ ուրեմն. լսեցէք, ծաղրի առարկայ եղած միմօր սկսում է պատմել և ծիծաղեցնել:

Կար չըկար, մի չնչին, փոքրիկ հտպիտ (պայեաց) կար մեծ քաղաքի շքեղ կրկեսում... Մի չընչին, աննշան հտպիտ, որ ձևացնում էր զանազան պակասաւորների, զանազան ծիծաղելի տիպեր և ժողովուրդը նրան շատ էր սիրում... Նա մի սիրուհի ունէր: Մի աղջիկ, որը նրան սէր էր ուխտել և որը նրա կեանքը, նրա միակ յոյսը, միակ մխիթարութիւնն էր կազմում... Ահ, չնչին հտպիտ. ինչպէս համարձակեցիր սիրտ ունենալ, սիրոյ վրայ մտածել և կարծել, որ ծիծաղ շարժող արհեստող կարող էր սէր գրաւել...

Մի օր էլ կրկեսի մէջ երբ հանդէս ելաւ, ըսկսեց ապուշ ձևացնել, ապուշ կակօին, մի ողորմելի արարածի, որ փողոցների անկիւններում նստած, բերանը բաց, անմիտ ժպիտը դէմքին՝ խուլ աղմուկներ է հանում կոկորդից, ոմանց ծիծաղը շարժում ու ոմանց գլխով:

Միմօրը դէմքը սառեցրեց, աչքերը լայնացրեց, բերանը բաց արաւ ու կակօին նմանեց... բայց յանկարծ, երբ նայում էր ժողովրդին, հեռու, մի մութ նստարանի վրայ նկատեց իր սիրուհուն՝ ձեռքը մի ուրիշի ափի մէջ դրած, պլուխը նրա թւիւն կրթնեցրած...

Միմօրը ռստնեց, արիւնը գլխին տաւ և խուլ աղաղակով կրկեսը թնդացրեց, մռնչեց, առաջ նետւեց... Ու ժողովուրդը կարծում էր թէ միմօրը դեռ կակօին է ձևացնում. գովեց, ծափահարեց, «կեցցէ» բղաւեց...

Բայց միմօրը լալիւ էր իր ալիւրօտ դիմակի տակից, միմօր սիրտը պայթում էր խեղկատակի լայն պարեգօտի միջից...

Ու մէկէն այդ բոլորը հանգաւ: Միմօրը պահ մի զլուխը կռացրեց լուռ, ապա ձեռքը, աչքալէս, գրպանին տարաւ...

Եւ Լեոնը կատարում էր ինչ որ պատմում էր: Նա ձեռքը գրպանին էր տարել: Վարդանուշը ցատկեց, ուզեց առաջ նետուի...

— Այսպէս, շարունակեց Լեոնը — հանց աչտեղից մի ատրճանակ և գոչեց. «Երբ վերջին լարը, որ քեզ կապում է աշխարհի հետ՝ կտրւած է, այլ ևս չարժէ ապրել, յետոյ...

— Ահ, աղաղակեց Վարդուհին՝ առաջ նետուելով — խլեցէք ձեռքից...

— Հեռու, ետ մղեց նրան երիտասարդը — գնա՛

պարօնիդ մօտ, կէս գիշեր է դառնում, շնորհաւորիր նրա՛ն նոր տարին...

Յետոյ, երբ մեծ ժամացոյցը սկսում էր նոր տարին աւետել, լուեց մի ահեղ թնդիւն, սենեակը ծխով լեցեց պահ մի և ամենքը սոսկումով վեր թռան:

Լեոնը ընկած էր արիւնաթաթաւ, նոր-տարին աւետող ժամացոյցի տակ և դրսումը հնչող զանգահարութիւնների աղմուկի մէջ...

Նոր տարւայ առաջին րօպէն կտրեց նա՛ն կեանքի թելը...

Իսկ այժմ, եթէ կարողես, ծիծաղի՛ր, հսպիս...

Վ. Փափագեանց

ԱՐԴԻԻՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ԹԻ ԿՐԾՆ

Բազմի մահմեդական երիտասարդութիւնը շարժւում, առաջադիմում է:

Մահմեդական և առաջադիմութիւն — ... չէ՞ որ սրանք տարբեր հասկացողութիւններ էին հրատարակած մեղաւում. չէ՞ որ մահմեդական կրօնը ճանաչւած է մեղաւում իբր մի էական յետադիմ ու սպանիչ կրօն... Բայց Բազմի մահմեդական երիտասարդութիւնը շարժւում է. այդ մի փառ է, որ վկայում են մեր մամուլի բոլոր օրգանները: Բազում միայն մի կէտ է, նա կարող է մի տեսակ երջանիկ բացառութիւն համարուի: Իսկ Եզրիպտոսը, իսկ մահմեդական Ֆեյլաւը — չէ՞ որ նա ևս այսօր հարիւր անգամ աւելի է առաջադիմել, քան մեր Կովկասի ամբողջ ազգայնականութիւնը:

Եզրիպտոսի արաբական մամուլը մեր մամուլից անհամեմատ աւելի բարձր է: «Լիտանը էլ Արաբը», «Ալ-Մուհարրէմը» և այլ բազմաթիւ արաբական թերթերն ահագին թւով տարածւում են աշտեղ, մտցնելով բաւական արմատական մտքեր ժողովրդի մէջ: Եզրիպտական դպրոցները, թատրոնները և այլ հիմնարկութիւնները պարզ վկայ են, որ այդ մահմեդական երկիրը կանգնած է առաջադիմութեան ճանապարհի բաւական լայն տեղի վրայ:

Ի՞նչ հանելուկ է այս. Եզրիպտոս, Բազում — մահմեդական են և առաջադիմում են: Ի՞նչ ուր մնաց մահմեդական կրօնի էական յետ պահող դերը:

Կրօնը չէ մարդկութեան առաջադիմութեան պատճառը: Նա աւելի շուտ արդիւնք է առաջադիմութեան աստիճանի: Որքան մի ժողովուրդ աւելի զարգացած է, այնքան աւելի բարձր կրօն կունենայ կամ իր ունեցած կրօնի սկզբունքները ձգձգելով

ԵՈՐՏԱՐԵԱՅ ԴԻՄԱՆՈՐՈՒՄՔ ՏՈՂԱՆԳԻԱՂՈՒՄ

աւելի բարձր, աւելի մաքուր ու վեհ բացատրութիւններ կը փաթաթէ նրա վզին: Նորադարձ քրիստոնեայ նեղրն այնպէս չի հասկանում քրիստոնէութիւնըն ու Աւետարանը, ինչպէս ջենտլմէն Գլադստոնը: Եզրիպտացի մահմեդական ինտելլիգէնտի տւած բացատրութիւնները Ղուրանի սկզբունքների մասին բոլորովին տարբեր են մի որ և է տղէտ Սոփթացի կամ մոլլայի ըմբռնումներինց:

Ապացոյցները շատ են. եզրիպտացի բէլի կամ փաշայի կինը, բազեցի ինտելլիգէնտ թուրքի ամուսինը թատրոն է գնում և նոյն իսկ առանց ծածկոցի նստում լոժաներում... Նոյն մարդիկը «նաւագ» կամ չեն անում կամ շատ քիչ են կատարում այդ կրօնական կաշկանդիչ ձևականութիւնը և այլն:

* *

Ո՛ւր որոնել այս երևոյթի պատճառները:

Երկրի տնտեսական զարգացման, նրա արդիւնադործութեան ու հաղորդակցութեան միջոցների մէջ — կասենք մենք:

Մահմէդ-Ալլիի կամ Իբրահիմ փաշայի ժամանակաւ Եզրիպտոսում այդ երևոյթները չբխալին: Եզրիպտական մահմեդականը, եթէ ոչ աւելի, դէթ հաւասարապէս մոլեռանդ էր իր թիւրքիայի կրօնակցի հետ համեմատած: Իսկ երեկւայի բազեցի թուրքի մտքովն անգամ չէր անցնում թատրոն ներկայացնել, գրքեր հրատարակել, օրինորդական պրոգրամագիօն ունենալ, թատրոն յաճախել, դանադանքն կեթութիւններ հիմնել և այլն:

Այդ ինչ կախարդական դաւադան էր, որ էապէս յետադէմ հրատարակւած մահմեդական տարրին ցնցեց, նրան զցեց առաջադիմութեան փրկարար ճանապարհի վրայ:

Դա տնտեսական կեանքի զարգացման կախարդական դաւադանն էր, ինչպէս վերևում ասացինք:

Ի՞նչու էք մեղադրում Մահմեդի կրօնը ներկայ պարսկական անիշխանութեան, տաճկական բռնաբարութեան ու կոտորածների մէջ... Չէ որ նոյն Մահմեդի նոյն կրօնի տիրապետութեան տակ կեանք ստացաւ միջին դարերի փայլը կաղմող արաբական քաղաքակրթութիւնը: Խսկական մաւրների, Բաղդադի խալիֆայութեան քաղաքակրթութիւնը, նրա ալիսիմիան, մաթեմատիքան ու աստղաբաշխութիւնը, նրա բարձր մետաֆիզիքան իր Ավերթօժսով կամ Աբն-Ուշտ-ով, իր Ալֆարաբիներով ոչ մի ժամանակակից քրիստոնեայ պետութիւն չունէր:

Կարճ կեանք ունեցաւ այդ փայլուն քաղաքակրթութիւնը, ճիշտ է. բայց նա ծնեց ու զարգացաւ նոյն Ղուրանի իշխանութեան տակ:

Ամեն մի կաղմակերպւած կրօն պահպանողական և յետադէմ է. բաւական է, որ մեծամասնութեան, պետութեան, ամբողջութեան պաշտօնական կրօնն է — նա դէմ կը լինի միշտ նոր ու թարմ քայլերի:

Եւ ո՞վ կարող է պնդել, որ այս օրւան Եւրոպայի քաղաքակրթութիւնը ճիշտ ու ճիշտ համապատասխան է Քրիստոսի Աւետարանի ոգուն: Մի քանի կէտերում նա դեռ շատ յետ է աւետարանի եղբայրութեան բարձր սկզբունքից. իսկ բաղմաթիւ ուրիշ կէտերում նա դէմ է նոյն ս. Աւետարանի բոլոր սկզբունքներին, որ այսօր յետամնաց, պահպանողական են դարձել արդէն:

* *

Որքան մի ժողովուրդ աւելի է զարգանում, այնքան աւելի է նա ազատում կրօնների կաշկանդող ձևերից և հնացած սկզբունքներից: Եւ մենք գրտնում ենք, որ մաւրներն ու Բաղդադի լուսամիտ խալիֆները, Եզրիպտոսի ֆելլահներն ու Բագդի այսօրւան թուրքերն ազատել են դարեւոր թմրութիւնից: Սկզբում այդ «դարեւոր թմրութիւնն» է քանդոււմ, սկզբում առաջ շարժելու ձգտումն է ծնւում և ապա միայն կրօնի կապերը կտրւում են լուսամիտ անհատների համար:

Արմատը զարգացումն է, իսկ կրօնի լայնանալը, նրա կաշկանդող կապերի պայթումը կամ նրանց աւելի շղթայիլը միայն արդիւն է նախօրօք ծնած այդ զարգացման: Զարգացման արմատն էլ որոնելու է շրջապատ տնտեսական ձևերի, տիրող արդիւնադործութեան զարգացման մէջ: Թմրած էր Եզրիպտոսը Սուէզի ջրանցքի բացելուց առաջ: Երբ այդ ջրանցքը բացեցաւ, երբ կամաց-կամաց հաղորդակցութեան միջոցները երկրի մէջ լաւացան և կապիտալիստական արդիւնադործութիւնը զարգացաւ, եզրիպտական ֆելլահն էլ սկսեց դուրս տալ իր ծոցից մի ինտելլիգէնտ դասակարգ, մի բաւական եւրոպականացած մամուլ և այլն:

Մինչև 80-ական թւականները Բագդի թուրքը ոչ մի ինտելլիգէնցիա չունէր: Բայց ահա մտաւ կապիտալիստական խոշոր արդիւնադործութիւնը, քայլեցան սեպականութեան հին ձևերը, նրանց հետ և թուրքի հին աշխարհահայեացքը. ծնունդ առաւ մի փոքրիկ ինտելլիգէնցիա, որ իր կարգին առաջացրեց մի թեթեւ մտաւոր և բարոյական շարժում, մի թարմ հոտանք: Այդ հոտանքը քանդել է սկսել թրքական ընտանեկան բարբարոս կեանքը, հասարակական միլիօնաւոր նախապաշարմունքները և այլն: — Ի միջի այլոց նա հարւածել սկսեց նա և

մահմեդական կրօնի բաշմաթիւ նախապաշարմունքներն ու ձէսերը:

Տնտեսական կեանքի, արդիւնագործական ձեւերի զարգացում—ահա արմատը: Կրօնը փչում, քայքայում է այդ զարգացումից առաջացած հոսանքի փրկարար ազդեցութեան տակ: Պէտք չէ մոռանալ, որ զարգացած, ինտելլիգէնտ թուրքն էապէս ուղղափառ չէ մահմեդական կրօնի բոլոր հիմնական սկզբունքների տեսակետից: Ի՞նչ անել. դա մի անհրաժեշտութիւն է. պէտք է ընտրել կամ մոլեռանդ ուղղափառութիւնը կամ լուսաւորութիւնը: Եւ այս միայն մահմեդական կրօնի մասին չէ, այլ նա ճիշտ է և բոլոր կրօնների վերաբերութեամբ. որևէ կրօնական կողմիս պահանջած էական ուղղափառ երբէք չի կարող լինել նաև էապէս առաջադէմ:

* *

Երբ մենք Տարագում «օտար դրամագլուխները» ինդլիս առթիւ կարծիք էինք յայտնել, որ կապիտալը կրմանի վաւառները, մեր խուլ անկիւնները և լոյս կրտսնի այնտեղ, իր ետևից կը քարշի ինտելլիգենցիան դէպի ներս, դէպի խորքերը՝ մեր մամուլի մէջ մութ անկիւններից քարեր նետեցին. «առանց կապիտալիստի պաշտպանութեան, առանց նրա թեւարկութեան ոչինչ էք», ասում էին մեր հասցեով մի քանի «բարեխիճներ»: Մ, այդ «բարեխիճները» թուեց «իդէալիստներ» են. նրանք, տաք տեղում նստած, «գիւղ գնալ, լոյս տարածել» են քարոզում մեր երիտասարդութեան... իսկ մեզ վրայ յարձակում են նրա համար, որ մենք ցոյց ենք տալիս, թէ որն է զարգացման բնական ճանապարհը, ինչ է կատարում և ինչպէս և ոչ թէ ինչպիսի ուտոպիաներով կուգէինք կատարած տեսնել մեր կեանքի զարգացումը:

Բաշի թուրք ինտելլիգենցիան և նրա ծնեցրած առաջադիմական շարժումը դալիս է հաստատելու մեր մատնանիշ արած ճանապարհի ճշմարտութիւնը:

Մեզ մնում է միայն շնորհաւորել այդ երիտասարդ առաջադիմական քայլը և ցանկալ նրան աւելի մեծ յաջողութիւն ու եռանդ:

Խ ա ժ ա կ

Ա Ս Տ Ղ Ե Ր

(Տարեմուսին)

Տարին անցնում է, նոր օր է գալիս...

Ձեզնից բաժանման ժամն է մօտենում.

Ո՛ր, ասողէր, ասողէր, ինչ փշառակներ

Այս լուռ զիշերին իմ մէջն է վարթնում:

Քանի՜ զիշերներ լռիկ ու մենակ

Ինձ խոր ցաւերով տեսաք տանջելիս,

Ձեզ եմ բաց արել մարդկանցից պահած

խորունկ վէրքերը արնաքամ սրտիս:

Այլապէս սրտիս հանգիստը անգործ

Ես շատ եմ փնտրել ձեր վառ լոյսի մէջ,

Պատմել եմ ես ձեզ սրտով դառնադին

Կրակոտ հողուս ցաւերը անվերջ:

Խաղաղ զիշերւայ անուշ ժամերին

Չատ եմ դուրս եկել ևս ձեզ տեսնելու,

Եւ սրտի մեղմիկ, տխուր բաբախով

Ձեր քաղցր երգերին ականջ դնելու:

Ո՛ր, փայլուն ասողեր, ես չեմ մոռանայ

Ինչպէս լուռութեամբ վար էիք նայում,

Վառուղ ու հանգչող լոյսի բոցերով՝

Սրտիս սրտիս վիշտը փարատում:

Ես նայում էի դէպի խոր երկինք,

Այլա՛հ, ահարկու, երկմիտ կասկածով.

Կուգէ՛ր գիտնալ դուք ինչ էք խօսում

Այդքան ահաւոր և դադանի սիրով:

Ո՛ր, ձեզ տեսնում էի խորին լուռութեամբ

Անհուն երկնքից դէպ վար նայելիս,

Եւ կարեկցութեան անմեղ փալտով

Մեր անմիտ կիրքը միայն ծաղրելիս:

Ես սիրում էի ձեր հայեացքն անուշա՛տ

Լռիկ զիշերւայ անձայն ժամերին,

Որ առանց յուզմունք դալիս էր տեսնում

Այլապէս սրտիս տանջանքն անմեկին:

Եւ իրօք ինչի այդքան տանջեցի

Մեղմ ցնորքների անշուք աշխարհում,

Ինչի՛ կարծեցի թէ ես կարող եմ

Յաւիտեան սիրել կեղծաւոր կեանքում:

Մի՛թէ ես անփորձ չէի ճաշակել

Կեանքի մահաբեր թոյնը դառնադին,

Սիրել ատելու տանջող կրքերից

Մի՛թէ ազատ էր իմ անպարտ հոգին:

Բայց սիրում էի տանջանքը սիրոյ, մի՛թէ

Այրող բաբախը ուրախեմ սրտի...

Եւ քանի՜ քանի՜ անուշ զիշերներ

Լսեցիք վերից աղօթքն իմ սրտի...

Անցաւ տանջանքը, սէրը թառամեց.
Կարծէք թէ երբ'ք ես դեռ չեմ սիրել,
Եւ անխաղթ սրտիս անգուսպ կրքերով
Ուղում եմ մէկին յաւիտեան սլաշտել...

Եւ այդպէս ընդ միշտ կրքերով մանրիկ
Անցնում էր կեանքը իր խոր տրտունջով,
Ուր մենք կ'երազենք ապրել յաւիտեան
Բախտի մեղ բերած դառն խաղերով:

Անցաւ ամեն բան... լուկ դուք մնացիք
Ձեր միշտ կարեկից ու ժպտով բարի,
Այս լուռ զիշերին ես ձեզ եմ տեսնում
Եւ յիշում նորից կեանքը սգալի:

Ու այսքան անգոր, և այսքան ընկճած
Ես երազում եմ փառքերի հասնել,
Ուր կեանքի թոյնը իր սև հայեացքով
Կանգնած դիտում է, ծաղրում անարգել:

Եւ ո՞վ կրտանի այդ լիրբ ծիծաղը,
Անարգ նայածքը ամբարտաւանի,
Ո՞վ առանց տանջանք ականջ կըղընէ
Աղեւարշ լացին խեղճ հեկեկողի:

Տակաջն ո՞վ աստղեր, անդուծ է, տանջող
Խորամանկ խաղը մեր անարգ դարի,
Միթէ մեզ քաղցր է ապրել ու տեսնել
Անողոր ծաղրը խուլ ժամանակի:

Բայց դարեր կանցնին, դուք լուռ երկնքից
Կընայէք ներքեւ՝ ինչ կրտեսնիք —
Նոյն լացն ու կոծը, արիւնն ու արցունք,
Նոյն սուրն ու հուրը, նոյն անդուծ մարդիկ:

Եւ ես զգացած, այսպէս յուսահատ
Քեզ անիծում եմ, անարգ ժամանակ,
Որ արեան ծաւաւ, անողոր տեսնով
Կըցար թաքնուի սիրոյ անւան տակ:

Բայց ո՞վ ինձ թողեց չըզղջալ նորից
Թէ ինչի՞ այդքան անկեղծ սիրեցի,
Միթէ չ'ողբացի մարդկութեան ցաւով,
Մտերմիս վշտով ես չըտանջեցի...

Ա՛խ, խորն էր այն վէրքը որ սրտիս դրեց
Կեղծ հառաչողի երկմիտ խօսքերից,
Այրող էր, տանջող մտերիմ մարդու
Հոգուս մէջ բացած խոցը թունալից:

Իսկ ժամանակը իր բուժիչ հոգով
Չեկաւ ամոքել վիրաւոր սրտիս,
Տանջած ու ալրած անողոր ցաւից
Ես ձեզ կանչեցի վկայ կրքերիս:

Եւ լուռ զիշերներ, մարդկանցից հեռու
Մենակ ու տխուր ես ձեզ գիմեցի,
Ու ձեր կարեկից, բարի հայեացքից
Ապրել զգալու պաշտանջն զգացի:

Բայց ինչի՞ համար այդ երկմիտ հոգւով
Ուղեցի քննել անվերջ զաղտնիքներ,
Ո՛, ինչի՞ համար խարխալող սրտով՝
Ես բաց մերժեցի սուրբ յիշատակներ...

Ձէ, այդ ես չեմ անի, անարգ համոզմունք,
Թող անպարտ մնայ հողիս վշտալից,
Անմիտ մարդկութեան ստոր գործքերով
Քիչ չէ տառապում սիրտս մեղալից:

Համոզմունքների կոշկանդած դարում
Ոյժ է հարկաւոր մեր ընկճած հոգուն,
Եւ հաւատում եմ մեծ ապագային,
Սուրբ յաղթանակի երևան դալուն:

Դէհ, բարեաւ մնաք, դուք էլ ո՞վ աստղեր,
Տարին անցնում է, նոր կեանք է գալիս,
Բայց ես չըզլտեմ նա ինչ է բերում —
Մի ուրախութիւն, թէ՞ վիշտ իմ սրտիս:

Լի երազներով մենք սպասում ենք
Գալող ու անցնող ամեն մի ժամին,
Եւ չենք զարհուրում որ դանդաղ քայլով
Մենք մօտենում ենք մահւան ցուրտ շիրմին:

Էլ ինչի՞ համար վախենալ մահից,
Փայփայել կեանքը անմիտ շոյերով.
Երբ այդքան շուտով մեր յետքից կըհասնի
Ջառամեալ օրը, շիրմի ցուրտ հողով:

Կեանքից առածը կեանքին ենք տալու.
Նորից մեկնելու դատարկ ձեռքերով,
Կերթանք, կըհանգչենք, ո՞վ գիտէ սրտեղ,
Մեր յետքից միայն մի զիծ թողնելով:

Իսկ դուք որ գիտէք յժբախտին սիրել,
Վիշտը հեռացնել տանջողի սրտից,
Ա՛խ, փալէք նաև իմ շիրմիս վերև,
Յիշեցէք և ինձ հեռու երկնքից...

Պե. Մոնոսեանց

Ա՛խ, ԱՅՆ ԻՆՉՈՒ ԵՐԱՋ ԷՐ...

(Բանաստեղծի Նոր-Տարին)

Փայլեց նշույլ ուրախութեան,
Բայց ավստո որ երազ էր...
Ս. Չախաղիզ.

189* Թւի դեկտեմբերի 31-ն է:

Երեկոյեան սառը հովից արբած՝ պարկած եմ մահճա-
կալի վրան: Զուրջս բանտին յատուկ մեռելաչին լուծիւն
է աիրուս:

Ի՞նչ մտքեր, ի՞նչ ցնորքներ ասես որ չեն վրդովում
ինձ: Հեռու սիրելիներից, հեռու աշխարհից, հեռու կեան-
քից... Ի՞նչ արի, ի՞նչպէս ապրեցի, ինչ մնաց յետևս!...
Մէկ թշուառ կեանք կար — աւելի թշուառացաւ: Սիրելիներ
ունէի — զրկեցայ, գործունէութեան ասպարեզ կար — խըլ-

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱՐԻ, ԿՈՊԻԱ.

Ֆարի արի բող լիցի ամենիս.

ւեցայ... Բնչու... Սիրելիներես, եղբայրներես համար...
Viat justicia et pereat mandus—Ահա մեր մեղադրական
ակտը...

Արեան մի ուժեղ հոսանք դէպ ուղեղս հիմնաշա-
տակ արեց մտածմունքներես շարքը. ցնցեց ամբողջ էու-
թիւնս: Յնորքների մի նոր անհունութիւն բաժանեց
ինձ բանտիցս և հեռացրեց շատ ու շատ հեռու, մոռա-
ցայ ամեն ինչ...

Ինձ թւում է, թէ ընկերներես հետ միասին գըտ-
նում եմ Բ. գետակի ձախակողմեան բարձրաւանդակների
վրայ: Ես հրճում եմ բնութեան հրաշալիքներով.—
ինչ խորհրդաւոր է բնութիւնը... Ես սլանում եմ հողով
վեր, շատ վեր, մոռացած ամեն ինչ, և տխուր իրականու-
թիւն, և... Որքան երջանիկ կարող է լինել այս ճոխ եր-
կիրը, սակայն որքան դառնութիւններ ու ցաւ կայ բնա-
կիչների սրտերում...

Մենք կանգնած ենք թմբերից մէկի վրան և քը-
նարներս լարում Արշալոյսին բնութեան ծոցում հանդի-
պելու երաժշտութեամբ:

Լաւում են երաժշտական գործիքները:

Մաւինի իսպանական սերենադան մնաւ բարեւ է
ասում խաւարին:

—Viens!—կրքոտ արտայայտում է երգը:

Car l'heure est brève

Un jour est fenillée la fleur du printemps...

Վերջացաւ սերենադան, լուեց երգիչը:

Օր. հրաշեայ Յուսիկեանցը առաջ անցաւ կանգնեց
մեկուսի: Ով որ լարերը շարժեց, դարձեալ որի որ քնարը
տնքաց և յանկարծ լարերը լացին մի ինչ որ սլառառով,
որը ամենին մօտ է և թանկագին, բայց որին ոչ ոք չէ
կարող արտայայտել... Չո՛ւ, որտեղ որ հեռում լսում է
մեզմ կոնտրալտոն օրիորդ հրաշեայի: Հագիւ հագ է ձայնը
լսում... լուեց: Դարձեալ սկսեց. որքան տանջանք, որքան
թախիժ է զգացում նրանում... Այդ Բնչու մասին է նա
գանգատում, Բնչու տանջում... Մի՞թէ այդ օրիորդ հրա-
շեան է, իրան... Նայում եմ և չեմ ճանաչում... զու՛նա-
թափել է. սե ու խոշոր աչքերը ներս են ընկել, հան-
դել են. արտեւանունքները վայր են թողնել և չղացա-
հար դողդոջում են, իսկ ձայնն աւելի ու աւելի է լալիս
ինչ որ ցաւի համար, և սպառնում է և երգում...

«...Եղբայր իմ, եղբայր իմ, Ի՞նչու ես դու լուռ...»

Հաւաճմն օրհասի քո շաւ խիստ քեզ գալիս,

Քեզի կաշկանդում եմ շղթաները կուռ.

Ճնշում եմ, խեղդում եմ քեզի, սիրելիս...

.....

Արեան մեջ, կուռի մեջ աշխարհն մկեւած

Մեկ օր կըսեսնե մեծ բախտի յաղթանակ...

Եղբայր իմ, եղբայր իմ, քեզ ձեռն մեկնած —

Տեսնում չես, կանչում եմ քեզ սուրբ նպատակ...

Ինչ է?!. Ես զգում եմ, որ մի ինչ որ տաք բան
անցաւ երեսովս. մի՞թէ արցունքներ?.. Եւ հնչիւնները,
ինչպէս և արցունքներս հոսում են անընդհատ... Չարս-
գործ թախիժը կրճում է հողիս... Յաւալի է. Աւելի և
աւելի հզօր է հնչում օրիորդ հրաշեայի ձայնը. Թէ և նախո-
շոր աչքերը լայն բաց է արել. բայց ինձ թւում է, որ նա

ոչինչ չէ տեսնում, ոչինչ չէ լսում... Էքստազի մէջ է...
Սակայն յանկարծ լուեց երգչուհին:

Արեան մէկ թարմ հոսանք դէպ ուղեղս հիմնաշա-
տակ արեց ամեն ինչ, բոլորը չբացաւ... Դարձեալ նոր
երազ, դարձեալ նոր ցնորք:

Արեան դաւաճան հոսանքը նորից խառնակեց ամեն
ինչ, չբացաւ բոլորը. Տիրեց խաւար, անվերջ ունայնու-
թիւն: Հողիս մաքառում է խաւարի դէմ: Ես ձգտում եմ
դէպի լոյս. լոյս!... լոյս!...

Լուռութիւն, մեռելային լուռութիւն...

Յանկարծ մէկ ինչ որ սուր ճիչ սթափեցրեց ինձ...

Այդ Բնչ է...

Ճ Ն Ո Ր Հ Ս Ի Ո Ր Ն Ո Ր - Տ Ս Ր Ի

Դա հարեանիս ձայնն էր:

Արդէն առաւօտ է և Նոր-Տարի...

Ա Ն Տ Օ Ն Ի Օ Փ Օ Գ Ա Յ Ց Ա Ր Օ Ի

Ս եկ վեպից «Բանաստեղծի գաղտնիք» վերնագրով

(Իսախանից)

Երբեմն ես ուրիշներսի հետ խօսում եմ,
Իսկ դու լռութեան մէջ կանգնած լըսում ես,
Բայց հաւատա՛, որ քե՛զ մըտքով յիշում եմ,
Եւ քե՛զ միայն նիւրում եմ ջերմ համընդ...

Ես այլոց հետ խօսում եմ միշտ ժըպտալով,
Բայց սրբաբնի մէջ տանջելով չեմ լըսում
Նոցա խօսքին. իմ յիշողութիւններով
Սըլանում եմ եւ քե՛զ միայն հանդիպում...

Քե՛զ եմ նիւրում իմ քընարը, իմ հոգին,
Դո՛ւ ես յաւէտ իմ լոյս—ոյժ, իմ յոյս—սէր,
Դո՛ւ ես այն քընքոյշ խօսքըն աստուծային,
Որ իմ սրբաբնի խորքում առկածում էր...

Ն. Շահլամեան

Ն Ա Մ Ա Կ Ն Ե Ր Բ Ա Գ Ի Ի Յ

Բագուն այժմ ներկայացնում է մի կախարդական
աշխարհ, ուր ամեն բանի վրայ իշխողը մի աներևոյթ
ձեռք է. մի ոյժ, որին գիմադրելու հնարաւորութիւն
չըկայ: Այս է մեր և մեզ հետ շատ շատերի վերջնական
կարծիքը, եզրակացութիւնը, երբ քննութեան ենք առնում
այստեղի առեւտրական աշխարհում կատարող իրողու-
թիւնները, որոնք ընդունակ են շշմեցնել մարդուն, խեղ-
քից հանել, և հրել դէպի մի հոսանք, որի ոչ սկիզբը գի-
տես և ոչ էլ այն թէ ուր կարող է յանգել նա: Խեղա-
կորոյս՝ դուք միայն մի առարկայ էք նկատում այդ հո-
սանքի մէջ — դա անարգ, բայց աստուծացած «մեհա-
ղըն» է. «ես եմ ձեր տէր եւ պետք», ահա թէ ինչ է որո-
տում նա իր անչափազանց դժոխային որովայնից: Մարդիկ
խոնարհում են նրան և երկրպագում: Ծու՛նը է իջնում և

համարաբանականը և չեղին տղետ ռամիկը և զրամատէրը և աղբատը, զոհ բերելով «նրան» այն ամենը՝ ինչ որ սուրբ է, ինչ որ մաքուր է և ներական մարդկային բնաւորութեան մէջ, ինչ որ թւում էր, թէ երբէք չըպիտի ունենար նրա հետ ոչ մի առնչութիւն։ Զարմանալի չէ, ուրեմն, երբ երեկայ կօշկակարն այսօր սամուր-ճածկոցով է ման գալիս, երեկայ «հեաբաբէին»՝ այսօր ոսկեայ գօտիով և թանկագին գոհարէ մատանիներով զարդարած է զբօսնում, «ցելս կրողը»՝ հասարակական կարծիքի ղեկավար է համարում, հասարակ ծառայողը այս ինչ կամ այն ինչ ընկերութեան գլխաւոր բաժնէսէր է, սեպհական շքեղ կառքով է զբօսնում—թատրոնի գալիքէն իջել է պարսեր, առաջին շարք և կամ լիսեռնի լոծա է բռնում, ոսկէ պենսնէն դրած մի առանձին հանդիման է դիտում շուրջը։ չըգիտես արհամարհել է ուզում տեսածը՝ թէ ասել «այժմ ամեն ինչ հնարաւոր է ինձ համար»... Երեկայ «լակիլը» այսօր «աղա» է, խոհարարը «товарищъ распорядитель», մի խօսքով «шворотъ на выворотъ», ինչպէս առում է ռուսերէն... Կօշկակարը կարկանդակներ է եփում, իսկ կարկանդակ եփողը կօշիկներ է կարում։ Զատ յաճախ դուք կըլսէք. «խաղէյին, խնդումը որ ինձ պէց քողմիս իրիկու սնաքե օխիմ»։ Ինչ կայ, Յաբէթ, հարցնում է խաղէյինն իր խոհարարին. «օրչի սրբաւնի օնիմ, պէսմա քրնամ սրէսի—սեսնամք քա յինչքնմ քրնակական»... Քանի բաժին ունիս, Յաբէթ, հարցնում է «խաղէյինը».— «մին օխսը—օրը—երեմկալալ, աղա—սէ մին եա սես կիքսէ, եա սես».— Ասում ա գիւսիւմ... Դրամ վաստակելու ցանկութիւնը փոխարկել է մի անբուժելի ախտի, որից վարակել են հասարակութեան բոլոր դասակարգերը, նկատում է մի տեսակ տենդային անբնական դրութիւն, իսկի չեմ չափադանցացնի, եթէ ասեմ թէ այժմ բազմոցները մի մի «Ալի—բաբաներ» են—(հերոս «Ալիբաբա» օպերետի), նրանք ընկել են կախարդական գանձարանի մէջ, ազահութեամբ լցնում են զրպանները, փեշերը, ծոցերը—և նոյն իսկ աճում են զլսներին, երբ այլ ևս տեղ չեն ունենում աճելու, բայց ահա քեզ դժբախտութիւն, նրանք մոռացել են «Սեզամ բացւիւր» կախարդական բառերը, որոնց շնորհիւ պէտք է «գանձարանի» դռները բացւէին դուրս ելնելու համար—և մնացել են փակած, այլերի մէջ, որոնց խակական տէրաւազակները դեռ չեն եկել, թէ ինչ կըլինի, երբ նրանք կըզան, և կըզտենն այլի մէջ անկողնիս բերե—այդ էլ երեւի կըտեսնենք մօտիկ ապագայում։

Բաւական է, եթէ մէկը մի ընկերութիւն է սարքում փող շահելու համար։ Կայծակի արագութեամբ տարածում է լուրը և ահաւասիկ ճանձնի պէս թափում են ընկերութիւն սարքողի բնակարանը կամ գրասենեակը—բաժինները ձեռքէ ձեռք են խլում և մի օրայ մէջ, տեսնում էք, հարիւր հազարները և նոյն իսկ միլիոնները դիզում են մէկի մօտ։ Ամենապիսաւոր միջոցը՝ դրամը կայ, մընում են միայն երկրորդական ձեւակաւութիւնները, դրանք էլ կատարում են նոյնպէս արագութեամբ և ընկերութիւնը պատրաստ է, սկսում է գործել։ Սակայն փորձեցէք դուք կազմել մի այլ ընկերութիւն—բարիք գործելու նրանց, որոնք մերկ են, ծարաւ են, քաղցած են, ուսման կարօտ են։ Ընամբի կարօտ են և այլն և այլն (չէ կարե

լի հաշւել մարդկային ազգի դժբախտութիւնները, այնքան շատ են նրանք), և դուք կըտեսնէք, որ մինչև ընկերութիւնը կազմելը տարիներ է քաշում—այն էլ երբեմն զուլս է դալիս կիսատ պառտ—և կամ բոլորովին ոչնչանում է դեռ զուլս չեկած։ սա էլ մեր մտաւոր և թատրոնական սնանկութեան փառաւոր ապացոյցը չէ... Այսօր հրապարակի վրայ դրած է մի վերին աստիճանի համակրելի խնդիր—մանկական հիւանդանոցի խնդիրը։ հարկ չըկայ ասելու, թէ որքան նա կարեւոր հիմնարկութիւն է Բաղւայ պէս մի բազմամարդ (160—170 հազար բնակիչ ունի), հարուստ և կլիմայական աննպաստ պայմանների մէջ դրած քաղաքի համար, ուր մանուկները—մանաւանդ նրանք, որոնց ճակատագիրը ձգել է խոնաւ, հոտած, փտած, նեխւած, ստորերկրեայ նկուղների մէջ, հարիւրներով մեռնում են, փչանում պէտք եղած խնամքը չունենալուն համար և որոնք վարակած են լինում շատ անգամ սոսկալի ախտերով... Սակայն դեռ ձգձգում է խնդիրը, և ոչ թէ նրա համար, որ նա դեռ հասունացած չէ, այլ նրա համար, որ պնդողներ կան թէ չարմար է բանալ քաղաքային հիւանդանոցին կից, որովհետև ծախսերը դրանով մասամբ կըթեթեւանային։ Վնդողներ էլ կան, թէ պէտք է առանձին բանալ այս դէպքում, ասում են, ծախսերը շատ կըլինեն և քաղաքը չէ կարող պահել։ Ընդմարիտ է, քաղաքը հոգսեր շատ ունի, միջոցները չեն ներում—գուցէ, բայց ինչու ամեն բան նրա վզին փաթաթել։ Ինչու հասարակութիւնը ինքը չէ վերցնում իր վրայ կառուցանելիք հիւանդանոցի բոլոր ծախսերը։ Միթէ նա չարժէ մի որևէ նաւթային ընկերութեան, միթէ, կրկնում ենք, մի անմեղ մանուկի կեանքն ազատելը մի ակցիայի արժողութիւն չունի, միթէ մարդու կեանքը և տնարգ մեծաղը նոյն արժէքը պիտի ունենան... Հաշուել, արդեօք, այն մտքի հետ թէ մանկական հիւանդանոցը լավիստ շահաւէս գործ է քան որ և է առեւտրական ձեռնարկութիւն, բայց այդպիսի հրէշաւոր համեմատութիւն անելու համար հարկաւոր է ունենալ նեարդերի փոխարէն սնդիկ, զգացմունքների փոխարէն գերեզմանային անտարբերութիւն, պէտք է լինել հրէշ... Այո, մենք բարոյական անդամալուծներ ենք, հաշմանդամներ և մարդկային ազգին արատ բերող անպէտք պարագիծներ... Ոսկի, ոսկի տւէք, մեր ինչներին պէտք հիւանդանոցը...

Արեւունքի

Ծ Ն Ն Գ Ե Ր Ն Ա Ռ Ի Թ Ո Վ

Ոչինչ այնքան չէ նսեմացնում մարդու պատկերը, որքան այն, որ մարդիկ շատ անգամ խօսում, ծիծաղում, ուրախական բացականչություններ են անում, բոլորովին չհասկանալով, թե ինչումն է բանը։ Եթե նույններին հրեշտիկ քրիստոնեաները շնորհաւորում են իրար Զատիկը, այդ մեզ համար բոլորովին հասկանալի է, որովհետեւ իւրաքանչիւր կրէտացի լաւ է հասկանում, թե ինչ է նշանակում իսլամական լծից ազատելը և քրիստոնեայ կառավարիչ ունենալը։ Բայց ասլիկին կամ մարտին բուն Զատիկաց օրերը, չաճախ մենք չենք կարողանում ըմբռնել, թե ինչու են մարդիկ շնորհաւորում իրար Զատիկը, քանի որ բոլորովին չըզիտեն, թե ինչումն է գաղտնիքը։ Այդպէս անընդունակաբար են տօնում մարդիկ իրանց ամենակարեւոր տօները և այդ երևույթը մի շօշափելի ապացոյց է, թե որքան անգիտակցական ընթացք ունի մարդկային պատմութիւնը։ Ազգերը և մարդկութիւնը տակաւին շարժւում ու շրջւում են մի տեսակ լուսնոտային թրմաճառութեան մէջ...

Մարդկութեան առաջնակարգ տօներից մէկն էլ Ծննդեան տօնն է։ Բայց, Աստուծոյ իմ, որքան անարժան կերպով են տօնում մարդիկ այդ մեծագոյն տօնը... Կեղծաւորութեամբ ու խորամանկութեամբ սեղմում են միմեանց ձեռքը, մի երկու օր չափից աւելի՝ զինի՝ ու օղի են խմում և չափազանց անհամ։ Ծիծաղում, ուրախական բացականչություններ անում, առանց ուրախութեան մի կայծ ունենալու սրտի խորքերում, և պրծաւ գնաց. տօնախմբութիւնը կատարւած է...

Հասարակութեան ամենալաւ որդիներն անգամ չաճախ չեն հասկանում Ծննդեան տօնի բարձր նշանակութիւնը և վերագրում են նրան այնպիսի չնչին երևույթներ, որոնցով այդ հրապարակախօսները աւելի իրանց դատարկութիւնն են ցոյց տալիս քան թե Ծննդեան տօնի նշանակութիւնը։ Ծննդեան տօները նրա համար են, որ բարեգործութիւններ անեն, այսինքն մի կոպէկ դնեն ձեռքը մեկնած կոյրի ափի մէջ, մի հնամաշ շապիկ

նւիրեն տկոյր գաղթականին, աւելորդ մնացած փաւերի մի աման դնեն սոված մուրացկանի առաջ, կամ թէ վերջապէս, հինգ բուրլի շարտեն որևէ բարեգործական ընկերութեան արհեստական գանձարանի մէջ... Այդքան են ըմբռնում Ծննդեան տօնի միտքը մեծախօս հրապարակախօսները։ Սրանք չեն լսում Ալբիոնի սառնամանիքներից հնչած հերքէիտ Սպէնսերի անգութ բաց ճշմարտախօս ձայնը, թե այդպիսի բարեգործութիւններով թշուառութիւնը չի վերանալ, կեանքը չի բարւոքել... Կեանքը պիտի արմատական վերակազմութեան ենթարկուի, առանց որի միշտ էլ բարին չար հետեւանք կունենայ, բարեգործութիւնից չարագործութիւն կը ծնուի...

Այո, մարդիկ թիւր, չափազանց թիւր են ըմբռնում Ծննդեան տօնի նշանակութիւնը և հէնց այստեղից են ծագում մեծամեծ չարիքները։ Ինչ է և Ծննդեան տօնը, ինչ է Ծննդը...

Վստ զարթեցէք մաշխեան առաւօտը և նայեցէք գէպի արևելք։ Կտոր կտոր ամպերը պար են բռնում արեւելեան հորիզոնի վրայ, և իրանց բաց սպառնալից թշկնեքով դժայեցնում են կենսալի երիտասարդի սիրտը և մխիթարում են վհատած ծերուկի հոգին... Ինչ է պատահել... Հորիզոնում ինչ որ ծնունդ են սպասում, ահա գուրս է թռչում հեռաւոր լեռների ետևից հրեղէն աստուածը, որ իր մեղմ ջերմութեամբ ոգի է ներշնչում ամբողջ մթնոլորտին, կեանք է տալիս մթնածու սառած հողին... Տարերքները երգում են, արարածները հրճւում են, անտառները փռաւորւում են... Ահա սա մի Ծննդեան տօն է... առաւօտ է ծնւում։

Թողէք անշունչ բնութիւնը, մըտէք բանաստեղծի հոգու մէջ։ Այնտեղ ինչ որ արծարծւում է, ինչ որ գազմակերպւում է, գոյութիւն է մշակւում, որից ոչինչ զազափար չունի գուրսի կոյր աշխարհը։ Տպաւորութիւնները իրար են խառնւում, պատկերները միմեանց որոշում են, դոյները միմեանց պաշտօնացնում են, ճառագայթները ոլոր մոլոր փաթմաթւում են իրար, գեղեցկութեան ու ճշմարտութեան էլէմէնտները համբուրւում են իրար հետ... Այնկոծւում է բանաստեղծի սիրտը վշտի և յոյսի խառնափնթ որ ալիքներով... և ահա ստեղծագործու-

թիւնը պատրաստ է բառի, գոյնի, հնչիւնի նիւթական կերպարանքով։ Այդ էլ մի ծնունդ է, որը նույնպէս չէ հասկանում անխորատես ամբոխը. սատեսնում է ինչ որ գոյն, լսում է ինչ որ հնչիւն, կարգում է ինչ որ բառ, բաց գոյնից, հնչիւնից, բառից աւելի խոր թափանցել չէ կարողանում և չէ կամենում... Նրան չէ հետաքրքրում իսկական ծնունդը, այլ միայն ծննդեան տօնի կեղեք... Կեղևամուկ է նա։

Իսկ եթէ աւելի լայնածաւալ ծրնունդներ էք որոնում, խորասուզեցէք ուրեմն մարդկային պատմութեան մէջ, նրկիրը լցւել է մարդկանցով, բազմացել են ազգերը ցեղերը, մարդկութիւնը... քաղաքներին ու գիւղերին այլ ևս թիւ չի կաշ... Ճանապարհները զարգացել են, ծովերը, ովկիանոսները զարգարւել են բիւրաւոր նաւերով, լեռները կտրատելով ճանապարհ են բանում, երկրի սիրտը փորելով անասանք քանակութեամբ մետաղներ են գուրս հանում... Ազգերը հարուստ են, մարդկութիւնը անսպառ միջոցներ ունի բաց... մարդը անբախտ է, ողորմելի է, ընկճւած է, և ով կամենում է մարդ լինել, նա անխալած է անբախտ լինել։ Եւ ահա այդ հանելուկային գրութիւնը Ազամի մոլորած որդիներին գուրս հանելու համար ծրնւում է Աստուածամարդը, միանգամից ինչ որ լոյս է ծագում, կեանքը կազդուրւում է, աշխարհը սթափւում է, թռչունները ճլվում են, ծաղիկները ժպտում են... բաց ծոյ մարդը, ծոյ ազգը, ծոյ մարդկութիւնը չէ ըմբռնում մեծ Ծննդեան իմաստը և իր ուրախութիւնը որոնում է երշիկ ու տեղու և ողի կուլ տալու մէջ, իբր թե սրանով Ծննդեան տօն է կատարում։ Նա չէ ուզում հասկանալ, որ սև կուպէկներ շարտելով, մաշած շապիկներ նւիրելով և կեղծ ու պատիւ շնորհաւորութիւններով Ծննդեան տօն չի տօնելի։ Այլ կատարեալ վերածնութիւն է հարկաւոր անհատի, ազգի և մարդկութեան, որպէս զի մարդիկ իսկապէս ուրախ լինին և իրաւունք ունենան համբուրելով շնորհաւորել քրիստոսի Ծննդեան տօնը։

Սիրում է, բի. չի սիրում

գ ե դ ա Ր Ի Ե Ս

ԵՐԱԺՁՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
1898 թ. ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԻՍԼՄԵՍԿՈՒՄ

Մեզանում կանոնաւոր կազմակերպւած սիմֆոնիական կամ այլ կոնցերտների բացակայութիւնը ի նկատի ունենալով, մեր քաղաքի երաժշտական կեանքի զլխաւոր հետաքրքրութիւնը արքունական թատրոնում օպերային ներկայացումներն են։ Մեր համառօտ տեսութիւնն էլ կրկնենք այդ օպերային խմբի գործունէութիւնից,

Այս տեսութիւնը կարող է իր մէջ որեւէ հետաքրքրութիւն պարունակել, ի նկատի ունենալով այն, որ թատրոնական գործի զլուխ է կանգնած ոչ տրագիկայով ղեկավարւող պ. Փորկասին, այլ նոր անտրեպրենտօրի բարեխղճի տիպ ներկայացնող պ. Փաւրինա, — բաց աւաղ, բոլորովին անփորձ և անկարող. — նրա կարողաբութիւնը և գործունէութիւնը ժողովրդի մէջ, ինչպէս որ պատահել է մեզ համոզել մասնաւոր գրուցներից, ուղիղ գնահատումն չեն գտնում միշտ. թէ դէպի նրա խումբը և թէ դէպի րեպերտուարը վերաբերւում են անհամակրելի սառնութեամբ։

Եւ իրօք, եթէ ի հարկէ, դուրս հանենք օր. Պապայեանին, որին միայն համեմատական աստիճանով կարող է փոխարինել տիկ. Մաւաղը (թող ասած ինի այս ոչ ի վերաւորանք այդ տաղանդաւոր դերասանուհուն), ներկայ տարւայ խումբը անհամեմատ աւելի բարձր է անցեալ տարւանից, թէ քանակութեամբ և թէ որակութեամբ։ Չենք չիշխ այն արտիստները, որոնց մասին մենք արդէն վաղուց խօսել ենք «Տարազի» մէջ. այն է տիկ. Մաւաղի և պ. պ. Արցիմովիչի, Կամիլօնի և Գագայենկոյի մասին։ Այդ արտիստներից ոչ մէկի մէջ նկատելի փոփոխութիւն չի իրելու դէպի այս կամ դէպի այն կողմը. մենք կանցնենք ուղղակի նորերին։ Դրամատիկական սոպրանոյի ամպլուան կատարում են տիկ. Կալիգարիս և տիկ. Օլգինա։ Ընթերցողը գուցէ չիշուում է, որ անցեալ տարի անտրեպրենտօրի այդ ամպլուայի դերակատար գտնելու փորձերը կատարեալ անաջողութեան հանդիպեց, ներկայ տարում տիկ. Կալիգարիս կատարեալ համապատասխան է իր կոչմանը. նրա ձայ-

նը մեծ և բաւականին զեղեցիկ է, թէ և ոչ առաջին թարմութեամբ, շատ ուժեղ և բարձր նօտաներով. նա երգում և խաղում է, չընայած իր ոչ բեմական ձևին, հրապոյրով և մտածւած։ Զարմանալի է, որ տիկ. Կալիգարիս մեզ մօտ չունի իրան արժանի աջողութիւն. Թիֆլիսում առաջ ուրիշ անհայտ տակ երգող տիկ. Օլգինա բոլորովին կորցրել է ձայնի թարմութիւնը, ուստի, չընայած նրա հետաքրքրի և խելօք փրփրովի, դերասանուհու երգեցողութիւնը քնարերգական տեղերում մեծ մասամբ անդիւրեկան տղաւորութիւն է գործում. ձայնի պակասութիւնները երբեմն ծածկւում են զեղեցիկ խաղով (օրին. «Կարմենի», «Եղորի» մէջ)։ Բաց երբ մենք չիշենք անցեալ տարւայ մասին, ճշմարտութիւնը պահանջում է նկատել, որ տիկ. Օլգինա այնուամենայնիւ աւելի լաւ է տիկ. Պոլիսովայից։ Տիկ. Մաւաղին — կոլորատուր սոպրանօ, որ մեր հասարակութեան սիրելին է, ձկուն և դիւրեկան է նրա ձայնը և իր շատ լաւ կոլորատուրով մեծ աջողութիւն ունի։ Երգչուհու պակասութիւնը նրա ձայնի թուլութիւնն է։ Երկրորդ սոպրանայի սոպրանօն կատարում են տիկ. Սամոյլովա և Նիկիտսկայա։ Գեղեցիկութեամբ, ձայնի հարթութեամբ և երգեցողութեան շրջալով նրանցից ամենալաւ տիկ. Նիկիտսկայան է, բաց նա դեռ ևս առաջին տարին է բեմի վրայ և նրան պակասում է փորձառութիւն, այն պէս որ երկրորդ սոպրանայից աւելի պատասխանատունները երգում է տիկ. Սամոյլովա. այդ երգչուհուն սաստիկ վնասում են ինչ որ զարմանալի «կիսաբեռնակալ» լերդի ձևեր և յաճախ նույնպէս հարկաւոր պարզութեան բացակայութիւնը։ Մեցցօ-սոպրանօն սոպրանայից երգում են Կոմպարոնիկօ, Պետրովա և Կրաւեց։ Տիկ. Պետրովան, որ միայն երկու ամիս է ինչ երգում է, ունի թարմ, համակրելի ձայն և լայն արտիստական ընդունակութիւններ. օր. Կրաւեցն էլ ունի հարթ և թարմ ձայն, բաց նրա երգեցողութիւնը սակաւ հետաքրքիր է, իսկ խաղը յաճախ անզուրկ։

Այժմ տիկ. Պետրովայի տկարութեան պատճառով նրա տեղը եկել էր տիկ. Պոպովան, որ լաւ արտիստուհի է և մեծ, շաղ նուրբ զեղեցիկ տեմբրով

ձայն ունի։ Տիկ. Կոմպարոնիկօյի ձայնը դիւրեկան է, բաց անհարթ և զրա մէջն է նրա զլխաւոր պակասութիւնը. Բեմի վրայ իրան պահում է լաւ և ուշադրութեամբ է խաղում։

Անցնելով արախան խմբին, նկատենք դրամատիկական տենորի բացակայութիւնը։ Անտրեպրիզայի հրաւիրւած պ. Գաւրէն րեպերտուարը կառարելու բոլորովին անընդունակ երեքեաց և նրա փոխարէն հրաւիրւած էր պ. Գաւալ, որը Գաւրիի խմբից հեռանալուց չէտու, Թիֆլիսում սաստիկ տկարութեան ենթարկւեց։ Խմբի մնացած տենորները քնարերգական ձայն ունեն. նրանցից աւելի լաւը և ընդամին մէկը խմբի աւանարաւ արտիստներից է պ. Բորիսենկոն, այդ դերասանի ձայնը, ճիշտ է, անհարթ է, նրանում պատահում են 2—3 անդիւրեկան նոտաներ, բաց դերասանի ձայնի այդ պակասութիւնները ծածկւում են երգի երաժշտութեամբ ու ոգևորութեամբ և հետաքրքրի տաղանդաւոր խաղով։ Ժողովուրդը, որ սկզբում սառն էր վերաբերում դէպի Բորիսենկոն, վերջին ժամանակը աւելի լաւ է գնահատում նրան Զուտ-քնարերգական պարտիաներում, որոնց մէջ պահանջում է ուղիւ և հարթ ձայն, պ. Բորիսենկոն գիշում է պ. Կոստանեանցին, որի ձայնը համակրելի է, բաց ափսոս, որ միշտ հարկաւոր ուշադրութիւն չէ դարձնում գերերի բեմական կողմի վրայ։ Բաւականին դիւրեկան, բաց ծաւալով փոքր ձայն ունի պ. Մարկօնի։

Ներկայ տարում բարիտոնը շատ լաւ տանում է տէր հազաւաղի տիր ձայնի ոյժով և զեղեցիկութեամբ, աչքի ընկնող և տեմպերամենտով արտիստ պ. Մակսակով։ Նրա պակասութիւնն է — mezzo voce-ի բացակայութիւնը, որի պատճառով էլ նրա երգեցողութիւնը երբեմն կրում է միատեսակ բնաւորութիւն։ Պ. Դեյլա Տորե մեր կարծիքով, լաւագոյն երգիչ է խմբի մէջ. նա կատարելապէս իշխում է մեր օրերում հազաւաղի տ bel-canto-ով, երգում է անկասկածելի ճաշակով և նրբութիւնով, բաց և երբեմն նկատելի է իր զեղեցիկ piano-ի ի չար գործ զնելը։

Միևնոյն ժամանակ պ. Դեյլա-Տորե շատ խելացի արտիստ է։ Բասերն են պ. պ. Չիրսսի և Տրոբին։ Վերջինիս basso cantant դիւրեկան տեմբրով է.

նա միայն օրինաւոր արտիստ և երգիչ է: Պ. Ջիւռնիի ձայնը բաւականից ցածր և թանձր է, բայց ոչ այնքան թարմ և խաղը մտածեալ է:

Ինչպէս ընթերցողը տեսնում է, խմբի մէջ կան շատ լաւ արտիստներ. ուղիղ է, որ նրա մէջ կան բոլորովին աւելորդ արտիստներ և երգիչներին շատերին պատահում է շաբաթներով չերգել, բայց անտրեպրենսօրի այդ անկարողութեան համար ի հարկէ ներան հաշուել չի կարելի:

Սեզոնի սկզբում խմբի րեպերտուարը, որ թուլանում էր միատեսակութեամբ, ներկայումս պարունակում է իր մէջ ահագին թուով օպերաներ: Պ. Փարիմա կարծես ուզում է «փոխու» ցոյց տալ, որ այնպիսի անտրեպրենսօրներ են լինում, որոնք նոր օպերաների վերաբերմամբ կատարում են իրանց խոստումները: Դոնիս հինգ խոստացած օպերաներից արդէն զբւռւած են երեք — «Իսխան Իգուր» «Բոնիմա» և «Օպը չինկներ»: Այդ օպերաներից ամենալաւ դրամը երիտասարդ իտալացի կոմպոզիտոր Պուչչինի կենդանի «Բոնիմա» օպերան է: Չափովսկու «Օպը չինկներ» մէջ ամբողջ գործը փչացնում է տիկ. Սամույլովան, որին, ինչպէս մենք լսել ենք, նառաջի դերում շուտով կրփոխարինէ Տիկ. Մարեադ. Այդ օպերան թէև գիջում է «Մագնալային» և «Նագենի Օնեգինին», բայց այնու ամենայնիւ երգիչները առատ են գեղեցիկ մեղեգիներով (գլխաւորապէս Նառաջի դերում) և իբրեւ դրամա հետաքրքրութիւն է ներկայացնում:

Պ. Բորոգինսոյի հրաշայի հեղինակութեան մասին շատ է գրել Տաւադի մէջ և կարիք չըկա՝ նորից նկարագրել «Իսխան Իգուր» գեղեցիկութիւնը: Կրփոխում ենք, որ վերջերս բեմերտուարը հետաքրքիր է կազմում և կարելի է ցանկանալ, որպէս զի հասարակութիւնն էլ իր համակրանքով դիպի գործը պաշտպանէր պ. Փարիմայի բարի մտադրութիւնները:

Կոնցերտային սեզոնը բաւականին աղբաւ է: Երաժշտական ընկերութիւնը, որի պարտականութիւնն է կազմակերպել սիմֆոնիական և կարտետային երեկոյթներ, շնորհիւ զարմանալի, — որ պէսզի աւելի սուր չըլինի, մեր ասածը, — դէպի իր գործը վերաբերել, երկու ամսւայ ընթացքում մնա-

ցել է առանց վիճարկելի դատաւի, որի շնորհիւ յինչև հիմա կազմել է միայն մի կարտետային ժողով: Կոնէլաւ է, որ մինչև օրս մի կերպ կազմել են 2 սիմֆոնիական ժողով, որոնց մէջ մեծ աջողութեամբ հանդէս եկաւ տաղանդաւոր պիանիստ Իգումնով և լաւ ջութակահար պ. Սերբուլով: Ժողովում կոնցերտ տւեց 82-ամեայ Տերուկ պ. Կոնտսկի, որը մի ժամանակ յայտնի էր իւր ահագին փառքով: Չընայելով նրա տարիքին, պ. Կոնտսկի մինչև հիմա էլ պահպանել է հրապուրելու թարմութիւնը, տեխնիկան և խաղի ոյժը և յոյժներին բաւականութիւն պատճառեց, մանաւանդ սեպհական հեղինակութիւնների կատարելով, որոնցից մինչև հիմա էլ յայտնի է նրա «Réveil du lion» նոյն դահլիճում կայացաւ օր. Տէր-Ստեփանեանի կոնկերտը, որի մասին էլ շատ նպաստաւոր կարծիք է յայտնել արդէն առաջ Տաւադում:

Հաճելի երևոյթ. յաճախ կարտետային ժողովներ էին կազմել պ. պ. Վասիլիեւ և Դուքիմսկին Արտիստական ընկերութեան մէջ: Այդ ժողովները զարմացնում են անսամբլի անպայման ճշտութեամբ, — հետեանք ինչպէս կոնցերտին գլխաւոր մասնակցողների տաղանդի, նոյնպէս և վերին աստիճանի դէպի գործը բարեխիղճ վերաբերումի:

Այդ մատաղ ընկերութեանը կատարեալ աջողութեան ցանկութիւնով վերջացնում ենք մեր նկատողութիւնը:

Պ. ՎՈՐՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հայկ. ներկայացումներ Բագում

Դեկտեմբերի 21-ին առաջին անգամ տրւեց Թր. Կոպալի «Թագի հաւաք» յարաւաճով ողբերգութիւնը, թարգմ. Մ. Մանուչար: Տոմսակները առաջուց ծախւած էին. պոտում էր լուր, որ այդ երեկոյ պէտք է շատ լաւ պիէս խաղացի: Թարգմանութիւնը գոհացուցիչ էր լեզուի կողմից, իսկ բովանդակութեամբ աննշան: Վերը չիշած պիէսը շատ ու շատ նման է մեր սովորական ազգային դրամաներին և ողբերգութիւններին, որոնք իրանց չափազանց կեղծ ու անբնական տեսակետներից, հերոսներով, հայրենասիրական փքուն ֆրազներով, գո-

ռում-գոյումով մարդու «զահան» են տանում ու ձանձրութեան հանցանք: Ինչպէս չափազանց ջրալիութիւնից կամ խոնավութիւնից բոցներն են ծրլում, այնպէս էլ մեր մէջ այժմ հայրենասիրութիւնն է ծրում, շնորհիւ մի քանի հանդամանքների և նաեւ ազգային ողբերգութիւնների ու դրանց նման թարգմանական պիէսների, որոնք արհեստականապէս գործողքին կամ ճիշտն առած ծրերին ժողովրդի հայրենասիրական զգացմունքները, մանաւանդ որ հայրենասիրութիւնը մեր մէջ խօսքից դէպի գործ երբէք չէ անցել խօսքիս լուրջ նշանակութեամբ:

Ահա թէ ինչու այդ տեսակ պիէսները միմիայն ամբոխի համար նշանակութիւն ունին, որքանով նրանց մէջ արհեստականապէս զգացմունքներ, որոնք լինում են կեղծ, մեքենայական և ոչ գիտակցական: Պիէսը բովանդակութեամբ առանձին հետաքրքրութիւն չի ներկայացնում, չի էլ ինքնապէս տեսարաններով և արժանիքն էլ կայանում է նրանում, որ պահանջում է արտաքին մեծ շքեղութիւն, բեմական հարուստ սարք ու կարգ, շքեղ տեսարաններ, որոնցից ընդհանրապէս դուրկ է թաղիւնի թատրոնը:

Խաղը գոհացուցիչ էր, բանի որ պիէսն էլ առանձին դժարութիւն չի ներկայացնում այդ կողմից: Պ. Սեֆեանը հայրենասէր հերոս իշխան Կոստանդինի դերում դուր եկաւ հասարակութեան: Սա հայրենիքի շահի համար սպանում է իր հօրը՝ իշխան Միքայէլին (պ. Պետրոսեան) և այն էլ այն ժամանակ երբ վերջինը նախանձից ու իր երկրորդ կին, փառաւէր Բաղիլիէրի (օր. Վարդիթեր) ազգումներից կուրացած՝ ժամադիր է լինում, ծպուած պահնակի դիւոր ձևանալով, տաճկին հաշտութեան և միևնոյն ժամանակ դուրաճանութեան պայմանները տալու ընդդէմ ապստամբ Բալկանների ժողովրդի, որը ընտրել է թագաւոր ոչ թէ նրան, այլ Ստեփան Եպիսկոպոսին (պ. Յարութիւնեան): Այս բանակցութեան մէջ միջնորդի դերը կատարում է տաճիկ լրտես, ծրուած գնչու «Բենկոն» (պ. Վրոյր): Իսկ իշխան Կոստանդինին ամեն բան սխալող, քաղաքական ինտրիգները լուծող, մի տեսակ ԲИСМАРКЪ ՅԵ

ԽՈՃԵՑ-ի դերը կատարում գերաճ ու շնորհիւ իշխանի մահից փրկած գըն- չուհի Միլիցան (տ. Սիրանուշը), որ իբրեւ մի փրկարար հրեշտակ հետևում է իշխանին ամեն տեղ։ Ժողովուրդը հայրասպան իշխան Կոստանդինին պահանջում է մահաւան դատապար- տել, իսկ փրկարար հրեշտակը վերջ է տալիս ամենին և ողբերգութիւնը վերջանում նրանով, որ համ նրան է սպանում, համ իրան... Դեկտեմբե- րի 23-ին տրեց երգիծաբան Պարո- նեանի յայտնի «Բաղդասար աղբար» փոխադրած բեմի համար երեք գործ. կոմէդիան ղերերի հետևեալ դասառո- րութեամբ. Բաղդասար աղբար—պ. Վրոյր։ Անոյշ, նրա կինը—օր. Մարի- շրանոյշ, Օգսէնտ, փաստաբան—պ. Պետրոսեան. Ռուբէն, Անոյշի սիրե- կանը—պ. Ալիսանեան. Մելքոն, Գաս- պար, Թորոս—դատաւորներ — պ. պ. Անդրանիկ, Յարութիւնեան և Մ.— Յովսէփեան. Զուշան աղախին—օր. Վարդուհի։ Պ. Վրոյրը շատ չափող և տիպիքական կատարեց Բաղդասարի դերը։ Արտաքինը և ձևերը շատ լաւ էին, միայն յուզելիս շատ էր բարձր դուռում։ Միւսները բոլորն էլ թույլ էին և փչացրին խաղը։ Վերջը տրւած «Օսկան Պետրովիչ դժոխում» ֆարս փողեիլը մասնակցութեամբ կոմիկ Տէր- Դաւիթեանի՝ շատ սառն անցաւ և տպաւորութիւն չըթողեց թատրոնում այդ երեկոյ սովորականից քիչ թուով հաւաքւած հասարակութեան վրայ։

Ա. Նազարեկեան.

Վրաց երեկոյրը Պետերբուրգում

Մինչև այժմ աւանդական սովոր- րութիւն էր դարձել թէ հայկական և թէ վրաց երեկոյթները տալ «Благор. Собр.» դահլիճում, բայց որովհետև այս տարի հայ ուսանողութիւնը շեղ- ւեց այդ աւանդութիւնից և իր գրան- ղիօզ երեկոյթը կազմակերպեց «Двор- ашек. Собр.» ընդարձակ դահլիճնե- րում, ուստի վրացիներն էլ ուզեցին յետ չըմնալ և հետևել հայերի գեղե- ցիկ օրինակին։ Վրաց երեկոյթը, որ տեղի ունեցաւ ամսոյս 20-ին, թէև չունէր հայկականի նման ճոխ ու փարթամ կահաւորութիւն, ներքին և արտաքին բազմակողմանիութիւն, բայց այնու ամենայնիւ անցաւ շատ աջող—

մանաւանդ նիւթականի տեսակէտից։

Երաժշտական բաժնի զարդն էր կազմում երգչուհի Գուշինան, որի քաղցրահնչիւն դաշլայը, գեղանի դէմ- քի քնքոյշ արտայայտութիւնը հմա- յում էին հանդիսականներին։ Եւ որոտ- ընդոտ ծափահարութիւնների պատ- ճառ դառնում։

Իր ներդաշնակութեամբ մեծ տը- պաւորութիւն թողեց նաև համերգա- կան երգեցողութիւնը։

Երեկոյթի երաժշտական բաժինը վերջացաւ ժամը 1-ին. դրանից յետոյ տեղի ունեցան վիրական և եւրոպական պարեր։

Յ. Դ. — Պատահմամբ այստեղ գտնու- ւող հայ դրամատիկներ՝ պ. պ. Ծատու- րեան և Մանթաշեան 100 ական բուբ- լի են նւիրել վրացիներին — նրանց երեկոյթի առթիւ։

Պետերբուրգ. 21 դեկտ.

Բաժնետնամային ընկերութիւն- ները Բագուում

Արտասահմանեան գումարատէրերը կարճես թէ զարթեցրել են բազմեցի- ներին։ Ամեն օր մի նոր նաւթարդիւ- նաբերական ընկերութիւն է կազմուում, որպէս զի հաւաքական ոյժերով կա- րողանան մեր երկրի բնական հարս- տութեան գոնէ մի մասը ճաշակել։ Մեծ մասից, ի հարկէ, օտարներն են օգտուում, թէև, ինչպէս շատ իրաւա- ցի կերպով շեշտել է Տարազը, — այդ գումարատէրերը մեր երկրից օգտուելով հանդերձ մեզ ևս մեծ օգուտներ են տալիս թէ բարոյապէս և թէ նոյն ինկ նիւթապէս...

Միայն ցաւալին այն է, որ մեր նորակազմ ընկերութիւններից շա- տերի ձեռնարկողները գործը դեռ չըսկսած, դեռ ձեռք չըզարկած, համեղ պատառ իրանք են կլա- նում՝ զանազան հնարքներ սարքելով։ Այսպիսով, ի հարկէ, գործը առաջ չի գնալ։ Իրաւ է՝ կըհարստանան մի քա- նի անհատներ, բայց ընկերութիւնը դեռ չըճաղկած՝ կլթառամի։ Ներկա- յումս Բագուի նորակազմ ընկերութիւն- ներից ամենահաստատունը և յուսա- լին Քաւառուց ընկերութիւնն է հա- մարում։ Դեկտեմբ. 20-ին հաւաքւել էին բաժնետէրերը ժողովի, որտեղ

միաձայն վճռեց ընդարձակել ընկե- րութեան գործունէութիւնը՝ նոր բա- ժիններ բաց թողնելով։ Մայր գու- մարը, որ առաջ 250,000 էր, այժմ 4 միլիոն է։

Ցանկալի է, որ մեր նորակազմ ըն- կերութիւնների ղեկավարները օրինակ առնէին Քաւառուցից և իրոնց մաս- նաւոր շահը բարձր չըգտնէին ընկե- րութեան շահից, որով ի հարկէ, նոյն իսկ իրանց մասնաւոր շահը աւելի հաստատուն կրլինի։ Ամենք մեկի հաւ- մաւ, մեկն ամենքի համաւ, — ահա այն անխորտակելի հիմքը, որի վրայ հաւ- տատուում է անհատի նոյն իսկ նիւ- քական շահը։

Մ ա ռ ճ

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՐՅԸ ԲԱԳՈՒՄ

Բնակարաններ վարձել մեզանում հնար չի լինում, որովհետև հրէշային գներ են պահանջում։

Հարկաւոր է քել մի սենեակ, գը- նում ես, տեսնում մի սենեակ, որը չունի ոչ մի յուսամուտ, մութն է, այնպէս որ ոչինչ չես կարող որո- շել։ Առատաւոր բաղկացած է գերան- ներից, որի վրայ սարգերը լարած իրանց թակարդները սպասում են ձան- ճերին... յատակը կեղտոտ է, մի տեղ աչրւած, մի ուրիշ տեղ ճակ է, որի միջից մկները երկչոտ նայում են ու ծւճալով փախչում։ Մի խօսքով, այդ սենեակում կարող են միայն կենդանի- ները ապրել։

Այդ դեռ բոլորը չէ։

Կամենում ես իմանալ սենեակի ամսական գինը. յանկարծ ինչ ես լը- սում... «արժէ տասնհինգ ռուբլի» և հետևել սեսէք ինչ է աւելացնում. «Անցեալ օր մի խալասոյ տղայ հր եկած, ուզեց միևնոյն այս սենեակը, տեսաւ, և տաւ տասնհինգ ռուբլի, ես չըտւի. դուք որպէս ընտանիքի տէր մարդ, երեք ռուբլի ձեզ գիջում եմ անում... մի կոպէկ պակաս չի կարելի»։

Ցանտէրը արդէն համոզւած է, որ ուրիշ տեղ պակասով չեն տալ և նա չէ սխալում։

Ինչ պէտք է անես։ Ամեն տեղ էլ դրանից աւելի հրէշային գներ են պահանջում։ Ճարահատեալ պէտք է վարձես ու բնակես։ Դէհ, արի ու ամիսը լրանալիս տանտիրոջը գոհացում տուր։

ՁԱԵՆԱՅԻՆ ԳԱՇԱՍՏԱՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄ

Պէտք է հազար ու մի զրկանքներ կրես, որ կարողանաս տասնհինգ րուբլի հաւաքել:

Այդ էլ դեռ ոչինչ:

Այս ինչ տեղում խանութ ունես, առնուրդ լաւ ու կանոնաւոր է ընթանում, ճանտէրը հաստատ աղբիւրներից տեղեկանում է այդ, ու սկսում է ամեն ամիս խանութի քեհը աւելացնել, սպառնալով, որ եթէ նա չըտայ, աչս ինչ մարդը աչս քան աւել է տալիս, խանութը սրան կըտայ:

Միթէ հեշտ է խանութը ուրիշ տեղեր փոխադրել, ծանօթ տեղից խամ տեղ ընկնել: Այդ բոլոր դժուարութիւնները ի նկատի առած, խանութատէրը համաձայնում է տալ ինչ որ պահանջում է խտտաւոր տանտէրը:

Դէհ, ասացէք խնդրեմ, խեղճ ու անմիջոց չբաւորը դուներում, բաց երկնքի տակ պիտի մնայ թէ... տաննահինգ րուբլիանոց սենեակներում:

Հարուստները դեռ հնար ունին, իսկ չբաւորը...

Եւ այդ մասին քաղաքային վարչութիւնը ոչինչ կարգադրութիւն չէ անում: Հաղ չաղ փողեր ստացող ու շնորհաւոր երկարական տներում բռնակող, մեր իրաւասունների ինչ վեջն է՝ թէ կան աշխարհում հասարակամակամացուներ...
Ա. Հ.

ԱՆՅԱԾ 1898 ԹՎԱԿԱՆԸ

(Ներքին հետքիւն)

ԴՊՐՈՑ. Տոմսկում բացւեց համալսարան: Խարկովում Տեխնոլոգիական ինստիտուտ: Վանանց բարձրագոյն դպրոցի (փակւած) բացումը: Վանանց բժշկական ինստիտուտի բացումը Պետերբուրգում: Դորբասի (Իւրեւի) համալսարանի նոր ծրագիրը: Ֆինլանդիայում ռուսաց լեզւի պարտաւորական ուսուցումը:

Կլասիկական գիմնազիօնների դասաւանդութեան ծրագրի մէջ մտցնելիք փոփոխութիւնների քննութիւնը: Ազգաբնակչութեան աղքատ դասակարգից աշակերտներ գիմնազիօներում ընդունելու սահմանափակումը: Հրէաների իրաւունքների սահմանափա-

կումը զանազան դպրոցներ մտցնելու համար:

Ժողովրդ. լուսաւորութեան մինիստրը Յ. Դելիանեանի մահը:

Նոր մինիստր Մոսկւայի ուսումն. շրջանի հոգաբարձու պ. Ն. Բոգոլեւսով յաջորդելով հանգուցեալ Դելիանեանին իր պաշտօնական ճառի մէջ յայտարարեց, որ չիրաւի ժողովրդ. լուսաւորութեան գործն աշխարհ էլ բարեյաջող վիճակի մէջ չէ, սակայն ինքը, նոր մինիստրը կողմնակից չէ արմատական վերափոխման: Զէմստոնների, մանաւանդ եկեղ. ծխական ուսումնարանների թիւը շատ զգալի կերպով Ռուսիայում անցած տարին շատացել է: Միջնակարգ և ստորին տեխնիկական, գիւղատնտեսական, առևտրական դպրոցներ—սկսել են բացել կաշարութեան բոլոր մասերում: Դիտաւորութիւն կայ բանալու Մոսկւայում, Սոլսսայում, Վարշաւում և Կիււում բարձրագոյն էլէքտրօ-տեխնիկական դպրոցներ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. Կաշարութեան մէջ անցած 98 թ. աչբի ընկնող մի նշանաւոր մատենագիր, բանաստեղծ իր երկով չի երևացել:

ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ աւելի արդիւնաբերական վաճառականական հիմքերով է ընթացել, փոխարէն դուտ իդէալական սկզբունքներով ղեկավարելու: Գեղարեստական ընտանիքը կորցրեց իր լաւագոյն մի անդամը՝ «Всем. ИЛЛЕТ» փառահեղ շաբաթաթերթը:

ԵՆԵՂՅՈՒՆ Լորցրեց ռուսաց երկու միտրոպոլիտ Սեդիկ և Վլադիմիր: Հայոց եկեղեցին Երեմիա արքեպիսկոպոսը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ գրութիւնը անցած տարին աւելի քան բարեբեր չէ եղել: Ամենուրեք անբերրեթիւն, թանգութիւն և համարեա սով: Անցած 98 թ. 520 միլիօն սլոդով պակաս է եղել հացը նախկին տարիից: Թէ կառավարութիւնը, թէ բարեգործական հիմնարկութիւններ կարելիին չափ օգնութեան ձեռք են կարկառել սովեալներին: Բացել են ճաշարաններ: Երկաթուղիներով հացի փոխադրութեան տարիքը պակասեցրել է և թէ գիւղական փոխատու կասաներ ու բանկեր են բացել:

ԱՐԴԻԻՆԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆԸ. Աջող չէ եղել 98 թ. Նիժնիի տօնավաճառը միջակից էլ պակաս առևտուր է ունեցել: Վոլգայի ջրի պակասութիւնը մեծ խոչընդոտ է եղել ապրանքները ժամանակին տօնավաճառ հասցնելու և աշնանից էլ բաժանելու կաշարութեան քաղաքներն ու աւանները:

Կառավարութեան հսկողութիւնը (օրէնք 1886 թ.) տարածել է ամբողջ կաշարութեան մէջ գտնուող բոլոր գործարանների վրայ:

ՅԻՆԱՆՍՆԵՐԸ. Անցած տարին մեր Վինանները կարելի է համարել յաջող և չընացած երկրի անբերրութեան, սովին, աշնու ամենաշնիւ սխտական դանձարանի մուտքը, ոչ միայն ծածկել է ծախսը, այլ և մեծագումար չաւելումն էլ է մտացել: Աւելի քան 500 միլիօն րուբլի պահեստի դրամ կայ միայն ինաչողական կասերում: Պետական բանկը կոնսերւսի տակ է գրել 4 1/2 տոկոսաբեր արժեթղթերը, փոխանակելով նրանց 3% և 3 1/2-ի: Մասնաւոր, հոգսին, ակսիօներական բանկեր ընդարձակել են իրանց գործունէութեան շրջանակը: Փոխադարձ վարկի ընկերութիւնները միայն շօշափելի առաջադիմութիւն չեն ցոյց տւել: Դնդհակառակ նրանք գրկել են մանր վաճառականներին փոքրիկ կրէդիտից իսկ:

ԱՆԵՂՅՈՒՆԵՐԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. ՍԵՃ արագութեամբ ընդարձակում է երկաթուղու ցանցը կաշարութեան բոլոր մասերում: Սիբիրի երկաթուղու բացւելը մի հսկայական գործ է: Անդրկովկասի երկաթուղին նոյնպէս ճիւղաւորում է դէպի Ղարս, Պետրովսկ: Զնորհիւ Սիբիրիայի երկաթուղուն, այժմ աշխարհիւ շուրջը կարելի է պտտել 45 օրաց մէջ:

ԻՐԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ մէջ Ռուսաստանը անցած թւականին մեծ գործ է կատարել: Սիբիրում տարածել է Աղէքսանդր II-ի սրբազան օրէնքները: Նոր դատաւորներից 90% այժմ կազմում են Բարձրագոյն ուսում (Իրաւագիտութիւն) ստացած անձինք:

ԱՐԵՎՈՐԾՈՒԹԻՒՆ. Ներքին գործոց նախարարութիւնը լիազօրութիւն է տւել նահանգապետներին թոյլատրել բանալու բարեգործ. ընկ. ընդհանուր ծրագրով, առանց ամեն ան-

գամ դիմելու բարձր կառավարութեան: Թագուհի կայսրուհուն հովանաորութեամբ բացած կայնանց աշխատանքի ապաստարանին մեծ սիրապիրութեամբ աջակցում է ամբողջ ազգությանը թիւեր, բանալով կենդանոցներում աչք ընտ ածենալն ծարղասիւր և օգտակար հիմնարկութեան ճիւղեր:

Բանւորներին, աշակերտներին, դառամալ, անկարող աշխատաւորներին համար հիմնել են շատ ընկերութիւններ, ապաստարաններ, ճաշարաններ և թէյատներ:

(Արսալին Տէնտրիւն)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ իր արիւնակից եղբայրների ազատութեան համար կռւեց տանկիի դէմ: Թէև պատերազմում յոյները պարտութիւն կրեցին, այնուամենայնիւ նրանք տարան չաղթանակը: Կրեհ կղզին ազատւեց Օսմանեան լծից: Երկիրը ստացաւ անկախ ինքնավարութիւն և յունաց Գէորգ արքայորդին եւրոպական պետութիւններից ճանաչեց իշխան աչք երկրին: Կրեհի հեռւոր ամենամօրէր կղզիներից մէկի վրայ ցցւած է օսմանեան դրօշակը: Իբրև նշանակ սուլթանի գերիշխանութեան:

ՍՊԱՆԻԱՆ գերիշխանութիւնը չորկարողանալով պահպանել իր հպատակ Կուբա կղզեցիների վրայ, ճնշում էր, հարստահարում իր այդ ժողովրդին: Դանակը ոսկրին հասցնելով Կուբացիք ապստամբեցին Սպանիայի դէմ: Միացեալ-հահանգները օշնութեան հասան ճնշեալներին, լուջարդ տիւն, երբեմն անւանի, հայրենասէր, աշխարհաշէն Սպանիային և այժմ պատերազմը զադարեցրած, խաղաղութեան դաշինքն է կապում:

ՀՈՒՆԴԻԱՆ փառաւոր տօնախմբութեամբ իր թագուհուն բարձրացաւ գահ, յայտարարելով նրա չափահասութիւնը:

ՍԵՐԲԻԱՅՈՒՄ՝ նորից հակառակ կուսակցութիւնը գլուխ է բարձրացրել և էքս-արքայ Միլանին աջողել է ստանձնել զօրքի հրամանատարութիւնը:

ՉԵՐՆՈՒՍԻԱՆ մնալով հաւատարիմ սլաւոնական քաղաքականութեան

վաշել է հզօր Ռուսիայի սէրն ու հովանաւորութիւնը, ստանալով մեր Թագաւոր կայսրից ընծայ մի քանի հազար հրացան:

ՌՈՒՂԱՐԻՍՅՈՒՄ՝ մի առանձին դէպք չի պատահել անցած տարին: Ֆերդինանդը տօնել է իր կառավարութեան տասնամեակը և այցելել սուլթանին ու ռումինական թագաւորին:

ԻՏԱԼԻԱՆ օր-օրի վրայ կորցնում է իր նախկին փառքն ու պարծանքը: Երկիրը աղքատութեան մէջ, վաղվաւոր անգործ, քաղցած: Կոլոնիաներն էլ կորցնում են իրանց քաղաքական նշանակութիւնը: Եղիպտոսին զիջանցին Կասսալը և այսպիսեաւ լիոյս տւին մեծ արիւնհեղութիւնից:

ԵՄԱՌԱԲԻՆ ընդարձակում է իր ծովային և ցամաքային ոլտերը, ավաշիարաց պարտատու է պատերազմի մէջ հետ և հիւմ դէմ գեռ յայտնի չէ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ պատառ պատառ է լինում Ռուսիան հզօր սկստպանութիւն է ցոյց տալիս իր հարեան, այդ լուծող երկնային պետութեան: Երկրքից երկիր է իջել չինաց միապետահին և անշուշտ վաղուց թաղւած կրկինէր ծովի անդունդում, եթէ քաղաքական հանգամանքները այնպէս չլինէին որ առ այժմ Չինաստանի զոյցութիւնը կարեւոր չլինէր:

ՄԻՆՅԵՆԱՆԱՆԻՆԸ աշխարհակալութեան համը սկսել են առնել և զանազան մտորումներ են անում, ձեռքները կամենում են խառնել և ցամաքի մէջ: Ամերիկայում անցեալ տարի գտնւեցին ոսկեայ հարուստ մեծ հանքեր, աւաջացնելով հեշտ միջոցով հարստանալ ցանկացողների մէջ միջոց:

ԱՆՍՏՐՕ-ՀՈՒԳՐԻԱՆ աղէտալից տարի անցկացրաւ: Ալէգարդ, վէհանձն կայսրի սուանց այն էլ խոցոտւած սիրտը նոր վէրք ստացաւ: Թագուհի կայսրուհուն ցնդած անիշխանականներից մէկը ժրննում դաշնուով սպանեց համարեա էն օրերին, երբ կայսրն իր թագաւորութեան յիսնամեակը պիտի կատարէր: Հունգարիան ձգտում է բաժանել Աւստրիայից, սլաւոնական միւս ցեղերն էլ ազատութեան մասին մտորումներ են անում: Ֆրանց Յոլմեփ կայսրը այցելեց Պետերբուրգ և բարեկամական յարաբե-

րութիւններ սահպանելով Ռուսիայի հետ: Հաւատարիմ մնաց եռապետեան դաշնակցութեան:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ըստ երեւոյթին հըրճւում է: Ինչպէս պտում են, թորի կրկու կողմն էլ կտրում է: Այցելելով Ռուսիան և ըստ երեւոյթին պահպանելով բարի կապեր, մեղ հետ շարունակում է պահպանել իր բարեկամութիւնը և միւս պետութիւնների հետ: Բայց ոչ մի բալլում չի մտնում իր շահերը: Չինաստան ուղարկեց իր եղբօրը՝ բարեկամութիւն հաստատելով երկնային թագաւորութեան հետ և ստանալով իբրև թէ 50 տարի կապով միաս շատ նաւահանգիստ ու վերջը սեպհախանութիւն դարձնելով: Ինքը Վիլհելմ կայսրը այցելեց սուլթանին և կայսրուհին սուլթանի հարեմը: չափաւորեց իրան բարեկամ սուլթանին, կողմակից նրա քաղաքականութեան: Միւսնու ժամանակ այցելեց Երուսաղէմ և Քրիստոսի սուրբ գերեզմանի մօտ ճառ խօսեց: Այդ ճանապարհորդութիւնը սուլթանից կորցեց յօգուտ գերմանացիների շատ կոնցեսիաներ և արտօնութիւններ: Կարածքներ: Մեղաւ Բիսմարկ, ազգը մեծ շուքով կատարեց հայրենիք ըստեղծող գաւակի յուզարկաւորութիւնը: Բիսմարկի որդիքը մերժեցին Վիլհելմ կայսրի առաջարկը թաղել իրանց հօրը կայսերական դամբարանոցում:

Չրնայած այդ բոլոր աշխարհակալութիւններին գերմանական ազգը այնքան էլ գոհ չէ իր երկատարող կայսրից:

ՏԵՂԵՍՏԱՆԸ շարունակում է Չինաստանի նման իր զոյցութիւնը, այն զանազանութեամբ միայն, որ Տանկաստանում կոտորածը, հարստահարութիւնները զաղաթնակէտին հասած, ամապցնում է երկիրը:

ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՆ կատարում է մի ֆարս թէ դրամա: Այդ երբեմն առաջողէմ ժողովուրդը մոլորւած, իր պարծանք պաւակներին դատապարտում է, զրպարտում: Ուսնակիւ եղած արդարութիւնը Ֆրանսիայում սակայն շնորհիւ մեծ վիպասան Քոլայի, իրաւաբան Լաբորին և այլոց, կտրեց թէ վերջի վերջու չաղթանակը պիտի տանէ: Ֆրանսիայի արտաքին հօսակն ու անունն էլ շատ նիւնաղաւ անցեալ

տարի: Անգլիայի սպառնալիքը, մի ապտակը մարտեց այդ երբեմն արի- ազգը և զիջանեց Անգլիայի պահանջին, նահանջելով պատերազմից:

ԱՆՊԻՒԱՆ, որ վերջին տարիներս արտաքին քաղաքականութեան մէջ կրեց մի շարք պարտութիւններ, ան- ցած տարին ժողովեց իր ոյժերը և կարծէք թէ դաշնակցութիւն կապած մի երկու ծովային պետութեան հետ՝ խրոխտալ սկսեց:

Վիկտորիա թագուհու 60ամեակը ազգը կատարեց շատ մեծ շուքով, աշ- խարհիս բոլոր ծայրերից թագաւոր- ներ և արքայազներ իրանց ներկա- յութեամբ ողջու նեցին այն հանդէսը: Այդ տարին մեռաւ և դարուս ճշմա- րիտ քրիստոնեան մեծ մարդասէր Գլադստոն, որի աճիւններին ազգը տուաւ որդիական անկեղծ պատ- կառանք:

Իրանդիայում, հեռու արևելքում՝ հնդկաստանում, անցած տարին էլ խեղճութեան, սովի ճանկերում տանջ- լող անգլիապատակ ազգերը շարու- նակում էին իրանց արտուները: Հընդ- կաստանում ապստամբեց ժողովուրդը, իսկ Իրանդիայում թագուհու յոբե- լեանին տխուր ցոյցեր արին:

ՌՈՒՍԻԱՆ արտաքին քաղաքա- կանութեան մէջ էլ աջողակ քայ- լեր է արել: Զինաստանում մի այնպի- սի նաւահանգիստ, ինչպէս Պորտ-Ար- տիւրն է, ձեռք բերելը մեծ ապացոյց է մեր պետութեան հզօրութեան և գերիշխանութեան: Դիպլոմատիկ շըր- ջաններում Ռուսիայի ձայնը վճռող ոյժ ունի: Խաղաղութեան, բնդհա- նուր զինաթափման խնդիրը ամբողջ աշխարհին տուաւ նիւթ խորհելու և իկատար ածելու այդ մեծ առաջարկը: Քաաներող դարը մարդկութիւնը կը- թեւակոխէ ոչ թէ Ֆիզիկական ոյժին, յենած իր գոյութիւնը, այլ մարդա- սիրութեան, աշխատասիրութեան և բարեգործութեան:

Ք Ո Ւ Ն Ա Պ Տ Ա Ն Ա Ն

Ք Ո Ւ Ն Ա Պ Տ Ա Ն Ա Ն

Մտաւախութիւնը պարզ փայլում է «Մեակի» վերջին երկու համարներում: «Օժառ դրամագլուխների» հարցում: Մի քանի ամիս առաջ Մեակը դէմ

էր նրանց մուտքին մեր պետութեան մէջ, իսկ այժմ, ճնշւելով թէ մայրա- քաղաքի և թէ Կովկասի մամուլում յայտնւած կարծիքներից, նա համո- ղումը փոխում է, բայց վախենում է այդ ասել պարզօրէն: Մի համարում տեց բոլոր կարծիքների ընդմէջ, միևնույն ամփոփում է Եանժուի կար- ծիքը, կարծես ուզում է ատիճան առ ատիճան մոռացնել տալ իր ըն- թերցողներին իր բռնած նախկին դիր- քը: Պարոններ, պարզապէս խոստովա- նեցէք, որ սխալւած եք եղել. errari humanum est. — մարդը սխալական է... ամօթ չէ խոստովանելը... ամօթ է մտաւախութիւնը:

Օտարազգի գումարների մային Տա- րազը վաղուց իր տեսակէտը որոշել է: Մեզ ուրախալի է հետզհետէ նը- կատիլ, որ նոյն տեսակէտն են պաշտ- պանում ուստաց բոլոր յառաջագէմ հրապարակախօսներն ու՝ զիտնական- ները: Ահա թէ ինչ է ասում պրոֆե- սոր Եանժուի «Речь» թերթի մէջ:

«Դեռ Բիւրիկի օրերից մենք միշտ հրաւիրել ու խնդրել ենք օտարներին, յգալ ու կարգ ստիպեցէ մեզ», կամ թէ ուսուցանել ու դաստիարակել մեզ, օտար- ազգիները զետեղում են իրանց գումար- ները գլխաւորապէս խոշոր ձեռնարկու- թիւնների մէջ, որոնց համար մենք մի- ջոցներ չունենք և առանց այդ ցանկալի եկուորների օգնութեան մեր երկրի բնա- կան հարստութիւնները գուցէ չաւի- տեանս կըմնային հողի տակ թաղւած, մինչդեռ այժմ սրանք հարստացնում են Ռուսիան և աշխատելու միջոց են տալիս մեր հազարաւոր հայրենակիցներին»:

Այդ տեսակի առողջ դատողութիւն- ներով գմալելուց յետոյ, մարդ սրտի վշտով է նկատում այնպիսի փտած սոփիստութիւնները, որոնք դուրս են գալիս, օրինակ, իշխան Մեշչերսկու գրչի տակից:

«Ռուսիան — ասում է իշխանը — քս- կում է բաժանւել երեք բոլորովին առանձին (?) մասերի, ներքին Ռուսիա, Հարաւ և Սիբիր: Անհրճոնական Ռու- սիան, որ իր ոյժերից աւելի հարկ տա- լով գանձարանին սնանկանում է, կանդ- նած է երկու անջատող և հարստանող մասերի, Հարաւ և Սիբիրի միջոցում: Մի պետութեան գրութիւնը, օրի միջու- կին ատրոփեալ է սպառնում, մտածողու- թեան լուրջ նիւթ է»:

Բոլորովին ուրիշ հոգով է խօսում Օոժ. Եճ.՝ լրագիրը:

«Ապրելով այդ երկրում (Ահաստա- նում), մենք ուսանեցն ու պիտի օրինակ լինինք համբերողութեան և յարգանքի դէպի այն բոլորը, ինչ որ իւրաքանչիւր մարդու անխզելի պիականութիւնն է կազմում, յարգել այն իրաւունքները, որ Աստուծ ինքն է պարգեւել նրանց»:

Որպիսի տարբերութիւն երկու հաշ- րենակից թերթերի մէջ. մի տեղ խօ- տում է նեղսրտութիւնը, միւս տեղ ազնւութիւնը...

«Ասացէք, խնդրեմ — քացականում է Եսրա. Եճ. — որ դպրոցներում կարելի է ազնւութիւն ուսուցանել: Կարելի է ու- սուցանել լատիներէն և յունարէն լեզու- ներ, մատենատիկա և աշխարհագրու- թիւն, բայց որպէս ուսուցանել ազնւու- թիւնը»:

Բայց ի դուր է տարակուսում յար- գելի լրագիրը: Ազնւութիւնն էլ կարելի է ուսուցանել, միայն եթէ ուսուցանողը ինքը ազնիւ լինի:

Աւելի էլ յուսահատւած է երևում Մեակ լրագիրը, խօսելով Գանձակի թղթակից Տէր-Աւետիքեանի բերա- նով:

«Իսկական ցանկացողը, անշահասէր ինտելիգէնտ ժողովրդասէրը ի հարկէ, կա- ռող է ամեն տեսակ արգելքների յաղթել ու իր ցանկալի նպատակին հասնել ամեն տեղ ու ամեն տեսակ պայմանների մէջ, բայց ուր են այդպիսի անշահասէր աշ- արդիստ (ուզում է ասել մարդասէր) ին- տելիգէտները: Դիօգինէսի լապտերով ան- գամ այդպիսիներին շատ դժուար է գըտ- նել մեր մէջ»:

Զարմանալի բան: Զարուհակ աղա- ղակում են, թէ իրանք սերունդներ են կրթել, երիտասարդութիւն են սպասրաստել, կուսակցութիւն են ըս- տեղծել, և չանկարծ յուսահատ կեր- պով խեղճ Դիօգինէսի օգնութեանն են դիմում: Ի՞նչ պէտք է լապտերը, ուր են այն անսպառ խմբերը, որոնց անվերջ անւանացուցակները զարդա- րում էին Մեակի ամենալաւ էջերը... Ուրեմն խոստովանում էք ձեր բարո- յական սնանկութիւնը...

Ծաղիկներ իմ տնային համար

Դ ա ղ ա լ ա ն

Վեհափառ Կաթողիկոսի թույտու-
թեամբ Ղարսի վիճակի յաջորդ Հ.
Մուրադեան զնացել է Պետերբուրգ
իր վիճակի ծխական դպրոցների կա-
լաքների հարցը նախարարութեան
մէջ պարզելու և այդ առթիւ իր դա-
տը այնտեղ պաշտպանելու:

Բացի այդ Հ. Մուրադեան Պետեր-
բուրգում աշխատելու է, որ թույտ-
տրւի Ղարսում չորս դասարանեան
արհեստագործական գիւղատնտեսական
դպրոց բանալու եկեղեցապատկան շի-
նութեան մէջ: Այդ դպրոցը պահպա-
նելու համար Ղարսի յաջորդարանը
տարեկան 8000 ռ. էլ նպաստ կը տայ:

Չամախու թեմի կառավարիչ Հ.
Մեսրոպ Վ. Տէր-Սուխեսեանն էլ ար-
դէն փաստաբանի է յանձնել եկեղե-
ցապատկան շինութիւնների դատը
ընդդէմ Կովկասեան ուսումնարանու-
կան շրջանի:

Դիտական նորութիւններ

Լոնդոնում գոյութիւն ունի մի
ընկերութիւն, որ շահագործում է նո-
րերս հնարած թատրոնաֆօն մեքե-
նան: Այդ մեքենայի օգնութեամբ,
բոլոր տելեֆօն ունեցողները, կարող
են իրանց տանը նստած՝ ականջ դը-
նել զանազան համերգները և օպերա-
լին ներկայացումները: Օրինակ նորերս
Լոնդոնի տելեֆօնատէրերը իրանց
տներում նստած, ականջ էին դնում
«Մարգարէ» ներկայացումը Պարիզի
օպերայում:

— Հիպնոզիստների համար Ժողովը
կրկանանայ 1900 թւին Պարիզի ցու-
ցահանգիստում և կըզբաղէ հետեւեալ
խնդիրներով. 1) Հիպնոտիզմի բժշկա-
կան գործադրութիւնը, 2) Հիպնոտիզ-
մի դատաւարական նշանակութիւնը,
3) Հոգեբանական — ֆիզիոլոգիական և
4) մանկավարժական — հասարակադի-
տական գործադրութիւնը:

Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Անցեալ երկուշաբթի, զեկտեմբերի
27-ին լրացաւ կառավարչապետի խոր-
հրդի անդամ Ն. Ի. Պրիբիլի պետական
ծառայութեան յիսնամեակը: Յոբելեա-
րին իր տանը շնորհաւորեցին երկրիս
կառավարչապետ իշխանը և շատ
բարձրաստիճան անձինք: Ն. Ի. Պրի-
բիլ 1845 թւականից ծառայում է
Կովկասում և հայերիս մէջ առանձ-
նապէս յայտնի է իբրեւ կառավարու-
թեան ներկայացուցիչ կաթողիկոսա-
կան ընտրութիւններին:

Պուշկինի մահւան հարիւրամեա-
կին, որ լրանում է այս սարի, ամբողջ
Կայսրութեանս մէջ կատարելու են
բանաստեղծի յիշատակին տօնախմբու-
թիւններ: Բարձր կառավարութիւնը, մի-
նիստութիւններ, դպրոցական հաս-
տատութիւններ, գրականական, գե-
ղարեստական, բարեգործական ընկե-
րութիւններ տեսնում են մեծ պատրաս-
տութիւններ այդ տօնը վայելուչ կա-
տարելու համար:

Չուշու թեմի առաջնորդական դա-
հը դեռ թափուր է մնում: Առ այժմ
ուղարկւած է այնտեղ Մատթէոս վար-
դապետը իբրեւ նախնադամ սինդի:

Մանթաշեան և ընկ. ֆիրման
Պետերբուրգում կազմել է ակսիօնե-
րական ընկերութիւն 26 միլիօն դրա-
մով: Երկրի 2/3-ականը ակցիա-
ների իրան պահելով, 1/3-ականը միայն
յանձնում է օտարներին:

Բագրի երիտասարդ գերձակ Ադի-
նեանց, ինքն ստորագրւելով Տարագ-
Աղբիւրին, առաջարկում է խմբագրու-
թեան՝ 10 օրինակ Տարագ-Աղբիւր ու-
ղարկել մէկ-մէկ օրինակ այնպիսի հա-
յաբնակ գիւղեր, ուր թէև կարգալ
իմացողներ կան (բահանայ, ուսուցիչ,
կամ որեւէ մասնաւոր անձնաւորու-
թիւն), բայց գիւղացիների չբա-
ւորութեան պատճառով, տակա-
ւին ընթերցանութեան նշույլ չը-
կայ: Պ. Այգիւնեանը ի նկատի ունե-
նալով, որ խմբագրութիւնը շանգոր է
ձրիաբար աշղպիսի ճրագիրներ իրա-
գործել, յանձն է առնում իր շրջա-

նում կամ ծանօթների մէջ գոյացնել
չիշեալ օրինակների բաժանորդագիրը
և հասցնել խմբագրութեան: Դարձ-
նում ենք մեր թերթերի սիրահարնե-
րի ուշադրութիւնը երիտասարդ ար-
հեստաւորի առաջարկութեան վրայ:

Աղբիւր Տարագի ներկայ թւականի
ընծալողների մանրամասն ցուցակը կը
տպագրենք Տարագի հետեւեալ № ում:

Պոստ հեռագիր

Դիտաւորութիւն կայ ներկայ տա-
րուց սրկասեցնել լրագիրներ պոստով
ուղարկելու ծախսը, որ չիրաւի զգալի
տեղ է բռնում լրագրների ծախսերի
մէջ: Այս տարի պոստային եկամուտը
28 միլիօն է սպասուում, իսկ հեռա-
գիրներից և հեռալսօսից 18 միլիօն
բուլի:

— Թիֆլիսում երկաթուղու հեռա-
գրատան զլլաւորի ջանքերով ուսում-
նարան էր բացւել, ուր աշակերտնե-
րը սովորում էին հեռագրական դու-
ծին վերաբերեալ ուսմունք: Այժմ ինչ-
պէս լրագիրները հաղորդում են, նը-
ման ուսումնարան բացւած է և Վար-
շուայում:

ԲԱԳՐԻ ԵՌՈՐԵՆԵՅ ԿԵՆՆՔԻՅ

Բագրում համարեա գարնանային
եղանակ է կանգնած: Պաշտառ օրեր
են և նոյն իսկ սովորական ցուրտ
քամին չէ փչում: Փողոցներում գրե-
թէ ցեխ չըկայ, այնպէս որ շատերը
կրկնակօշիկն աւելորդ են համարում:
Տնտեսական կեանքը շարունակում է
նոյն ջերմութեամբ: Այդ ու ձախ տը-
ներ է որ շինում են, երեքշաբաթի
և աւելի, բոլորն էլ սրբատաշ քարից:
Քաղաքը աճում է ազատ քաղցրով:
Մի կողմից հին ու հասարակ տները
քանդում են ու տեղը զեկեցիկ շէնք-
սեր կանգնեցնում: Միւս կողմից, քա-
ղաքի շրջակայքում շարունակ բնա-
կութիւններ են հաստատում: Ոմանք
նոր տափեր են գնում քաղաքից,
միւսները կապալով են վերցնում, եր-
րորդները ուղղակի մի գիշերուայ ըն-
թացքում կառուցանում են որեւէ հա-
սարակ տնակ ազատ գետնի վրայ և
յետոյ քաղաքի հետ վէճի են մտնում

և որոշ գումար տալով համաձայնութիւն կայացնում:

Յագլի վաճառականների մէջ էլ տարածւում են Թիֆլիսի վատ սովորութիւնները: Այդպէս օրինակ սովորական է դարձել «բասպրադաթա» կոչւած առևտուրը, որ շատերը կատարեալ խաչառակութեան են հասցնում, Գնողներին դրաւելու համար, չափարարում են, թէ ապրանքները ծախելու են մեծ զիջումներով, բայց երբ արդէն միամիտ գնողը խանութի մէջն է և նախապաշարած է գների էթանութեան մասին, խանութատէրը պահանջում է նրանից սովորական գները, տալով երբեմն փրցացած ապրանքներ: Կան վաճառականներ, որոնք իրաքանչիւր ամիս «բասպրոդաթա» են հրատարակում գանազան պատրաստներ գտնելով: Մերթ սեղոնն են պատճառ բերում, մերթ խանութի նորոգութիւնը, մերթ մի ընկերակցի բաժանելը, մերթ տեղափոխելը և այլն: Բայց գնողը շատ անգամ չէ հասկանում, որ այդ բոլորը պատրաստներ են նրան թակարդի մէջ պցելու համար:

Մկրտիչ Կոստանեանց երիտասարդի ինիցիատիւով և բոլունջանբերի շնորհիւ հարիւրաւոր ազգատ ընտանիքներ, արհեստաւորներ, մանրավաճառներ, բանւորներ, քաղաքից դուրս երկու հարիւրական սածէնստափեր են ստացել քաղաքից դուրս, մի վերստ հեռու, տասներու տարի ժամանակով չնչին կապալով: Այժմ չընացելով ձմեռաչին եղանակին, գետին ստացողները իրանց լամեն տեսակ զրկանքների ենթարկելով, կառուցանում են մի մի հասարակ տնակ, որ կարողանան ազատել տուն վարձով տեղիների բարբարոսութիւններից: Բայց շատ շատերը ոչ մի հնար չունին իրանց տնակները կառուցանելու և շարունակում են փոել, մինչև անգամ անբարոյականաւ տղէտ մահմեդականների թագնւած անկիւններում: Զէր կարելի արդեօք, որ մեր ընկերութիւնները, փոխանակ անորոշ ապագայի համար մեռած ֆոնդեր կազմելու, այդ խեղճերի համար տնակներ շինէին, որոնց գրաւ վերցնելով, մաս մաս յետ կըստանային իրանց գումարը թէկուզ ամենաշահաւէտ տոկոսիքով:

Վաւաւուրիւնը Ջաւախում

Ախալ Խաբի Գեօնդուրա գիւղի բնակիչ Պապիկ Սուբասեանը 12 տարի առաջ 80 բուբու ճոթ և ցորեն ու գարի է առել ապառիկ մի կեղեքիչ խանութպանից՝ իր եղբօր որդի Ալէքսանին ամուսնացնելու համար: Մինչև այժմ արիւնարբու տղուկը այդ 80 բուբու և իր հրէշաւոր տոկոսի տեղ իր արնաբամ գոհից բաշել տարել է 4 եզ՝ 180 բուբու, 2 գոմէշ՝ 120 բուբու և 6 եզ՝ 180 բուբու արժողութեամբ, ընդամենը 480 բուբու: Եւ դեռ մնում է պարտ... 234 բուբու: Սա ինչ տեսակ սարսափելի թւաբանութիւն է:

Այսպէս հարց է ծագում՝ եթէ մեր գիւղացին 12 տարեայ ընթացքում չի կարողացել 80 բ. վճարել և օձիքը ազատել, ինչպէս պիտի 234 բուբուին վճարէ. միթէ նա որդոց որդի պէտք է գերի մնաց վաշխաւուի ձեռքին: Այո, կրպտապիտանէք մենք, նա գերի կըմնայ, եթէ մի արտաքին ոյժ չազատէ նրան տնտեսական դերութիւնից: Այդ արտաքին ոյժը պէտք է լինի ինտելիգենցիան, որը գիւղացուն օգնելը պէտք է իր «գաւթեան իրաւունքը» համարէ, բայց որը, սակայն, համերաշխ չէ: Եւս անաւաճ խնկարկոյններ այդ վաւաւուրների խեղդող ձեռքերն են լիզում: Այս՝ դեռ մէկն է. դեռ քանի հարիւր թշուառներ կան Ջաւախում... Մեր գաւառի գիւղացիների վրայ բարդւած մօտ մի միլիօն երկու հալուր հազար բուբու պարտք ոչ պետական հարկի ապառիկ է, ոչ էլ կարելորդործի համար առած փոխառութիւն, այլ մեծ մասամբ այսպէս է կատարել և մի առանձին, տեղական, անուն ունի, որ անպատշաճ է գրել. և այդ ահա գին գումարը մեր գիւղացիները պարտ են ոչ թէ որեւէ բանկի կամ ուրիշ կրեդիտային հիմնարկութեան, այլ մի քանի տասնեակ աշխարհակերների ճշէտ գիւղացին ահապին «գլխագին», վճարելով, որը ի դէպ մի անպատշաբէր անորոշելիք է մեր նոյն իսկ գիւղական կեանքում, անչափազատ որդուն պարտքով՝ պատուհասով ամուսնացնում է և հոգով մարմնով կրակը

զցում իրան, որդուն և ապագայ թոռներին:

Ի հարկէ, «գլխագին» վճարելու չիմար սովորութիւնը վաղուց անհետացած կըլինէր, եթէ մեր քահանաները մի փոքր բարձր լինէին տղէտ գիւղացիներից:

Մագաուրեան

Խառն լուրեր

Զինաստանցի դարձեալ բրիտանեաներ են կոտորել. մէկ ֆրանսիացի միսիօնար և 13 հասարակ մարդիկ: Խեղճերը փախել, մտել են մատուռի մէջ, բայց չինացիք մատուռը կրակ են տւել և դուրս փախչողներին զնդակահար արել: Տասն քսան մարդ կոտորելով չինացիք չեն ազատուի Եւրոպայի ձեռքից: Զինաստանի վերջը եկել է...

Ֆիլիպպինեան կղզիները ազատւած լինելով Սպանիայից, միևնույն ժամանակ չեն կամենում ընկնել Ամերիկայի ձեռքը և իրաւունք ունին Սրան, պարագլուխ Ազինալոօ շրջաբերականով չայտնում է, որ թէև Ամերիկան իրանց ազատելուն նպաստել է, բայց իրանք առանց Ամերիկայի էլ վաղ թէ ուշ կարող էին ազատուի: Բացի այդ՝ նրանց նամուսը չի վերցնում որ իրանց հայրենիքի հետ օտարները վարեն, որպէս փոած անրանքի հետ, այսինքն սակարգութեամբ միմեանց ծախեն: Տեսնում էք, որ մարդը խելօք է խօսում:

Զինական բարեկարգիչները փախել են Եւպոնիա: Զինական կառավարութիւնը պահանջում է Եւպոնիայից բռնել ու յետ ուղարկել այդ չարածիններին, որպէս զի թոցնեն նրանց զլուխները հաւերի նման... իսկ Եւպոնիան, ի հարկէ, չի համաձայնում...

Անիշխանականութեան վերաբերող կոնֆերենցիան անջաղ է անցել, ուստի և պիտի յետաձգուի անորոշ ժամանակով: Անիշխանականութիւնը զսպելու բոլոր հարցերը մնում են անվճիւ և չի ստորագրւելու ոչ մի արձանագրութիւն:

Անգլիան և Զինաստանը պահանջաւորում են չինական զօրքի մի մասի վերակազմութեան մասին: Զօր-

քերի կազմութեան դործը պիտի յանձնել անդլիական սպաներին:

— Իտալական կառավարութիւնը մը տաղիւր է պատերազմ հրատարակել հաբէշին, եթէ նա գրաւէ Գալիբատը: Արդէն բոլոր պատրաստութիւնը տեսնուած է: Անկասկած աչտեղ էլ գործում է: Անգլիացի մատր, որ կը կամենար զսպել Մենելիքին:

— Անգլիական ազդեցիկ քաղաքադէտները անխուսափելի են համարում անգլո-թրանսիական պատերազմը. նըրանք եկել են այն եզրակացութեան, որ անհնար է Թրանսիայի հետ մշտաւոր համաձայնութիւն կայացնել:

— "Ուսի քաղաքական շրջաններում արտայայտուած է խիստ անբաւականութիւն Դուան անվերջ ձգձգումների պատճառով բոլոր գոյները մէջ: Մակեդոնիայի մասին Ռուսիան դիմել է սուլթանին, որ մեղաւոր ալբանցիները պատժեն, նահանգապետը փոխւի: Բայց սուլթանը և իր շրջապատողները մինչև իսկ մակեդոնական հարցի գոյութիւնը չեն ընդունում:

— Բեղիւսում սպասում է հանքափորների մի մեծ գործադուլ: Թէև դեկտեմբ. 13-ին կայացած ժողովի ճիշդի մէջ մտցրած չէ այդ գործադուլը, և սոցիալիստ առաջնորդներից ոմանք գէշ են գործադուլին, այնուամենայնիւ բանուորների մէջ շատ տարածւած է այդ գործադուլի միտքը:

— Բերլինում կառավարութիւնը տեսնելով, որ անհնար է անցկացնել թէյստատու բանուորական ընկերակցութիւնների սահմանափակման ծրագիրը, մտադիր է անցկացնել նրան Պրուսիայի լանդտագում:

— Վիլհելմ կայսրը հիւանդ է՝ պալատում պաշտօնական տրեյլք ճաշը երկուշաբթիով յետաձգւած է:

— Թիւրքիայում սուլթանը արգելել է տարածել իշխան Գէօրգիի պատկերը և կրէտէի քարտէզը:

— Արթին-փաշա Տատեանի կրտսեր աղջկան սուլթանը աղամանդներով զարդարւած Մեջիդիէի առաջին կարգի շքանշանն է տւել:

— Կրդիւնները զանազան ենթադրութիւններ են անում Վիլհելմ կայսրի վրանսիական դեսպանին արած այցելութեան մասին, որ տեղ է միամբողջ ժամ Ասում են Անգլիացի և Թրանսիայի Մաղապատկարի վերաբե-

րեալ դժգոհութիւնների առիթով է եղել այդ խորհրդակցութիւնը:

— Կրէտէի ինքնավարութեան հերթական խնդիրներում առաջնակարգ տեղը վեց զինուորական նաւ ձեռք բերելն է:

— Բ. Դրան կարգադրութեամբ Արիանապոլսի նաւահանգիստը ամրացնում է շատ արագ:

Տ Ն Տ Ե Ս Ա Կ Ա Ն

Ջիբաւի հանքային իւղ արդիւնաբերող ընկերութիւնը մուտք է ունեցել վերջին տարին 10 միլիօն ռուբլի, որից զուտ աշխատանք է մնացել 456 556 ռ., որ կազմում է մայր-գումարի 18 տոկոսը: Մայր գումարն է 2,500,000 ռ.:

— Զուտով Կովկաս է գալու անգլիական «Արդիւնագործական տնտեսութիւն» ամսագրի լսմագիր 2արլ Օկէրի, մեր երկրի նաւթային արդիւնագործութիւնը նկարագրելու համար:

Ա Ն Մ Ե Ղ Զ Ր Ո Յ Յ Ե Ր

Հոս սեր

— Սեծապատիւ պարոն, ես բոլոր սրտով սիրահարւած եմ ձեր առաջնեկ աղջկայ վրայ, ուստի և խնդրում եմ նրա ձեռքը... Չըկարծէք, թէ ինձ գրաւողը ձեր հարստութիւնն է:

— Բայց, սիրելի երիտասարդ, իմ առաջնեկը արդէն նշանւած է:

— Ուրեմն թող տւէք խնդրել ձեր երկրորդ աղջկայ ձեռքը...

Թատրոնից դուրս գալուց յետոյ

— Հաւանեցի՞ք նոր պիէսան:

— Ես նրա գրողի դէմ դատ եմ բանալու:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ նա ինձ վիրաւորել է «գործողութեամբ», այն էլ «չորս գործողութեամբ»:

Ա յ Լ Ե Կ յ Բ

Անդրէյն ուղևորում են Դեղիւսի մարդաբանական աշխարհագրական բնկերութիւնը ուղարկել է Ստանգլինգ և Ֆրանկել ճանապարհորդներին ծովափնայ Անդ-

րէին և նրա բնկերներին փնտռելու համար: Արդէն վաղուց կորած կարելի է համարել բայց նրա հայրենակիցների սիրտը չէ հանդարտուում և շարունակում են որոնելու, ոչ մի ծախք ու զոհաբերութիւն չընկալելով...

ՊԸՃՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄԱՐԻՔԱՐԱՆԻ

Ըստ կտակի բարեփոխատի Յովսէփայ Իգմիրեանց տարուց յուլիս 6 թւակիր և 18 թւահամար պաշտօնական յայտարարութեամբ հրաւիրւած էին թէև այն հեղինակներն ու բանասէրները՝ որք ազգային դպրութեան և պատմութեան վերաբերեալ ունէ աշխատութեամբ կրփափաքին մասնակցել Սահակ-Մեսրոպեան գրական մրցանակաբաշխութեան, իրանց աշխատասիրութիւնն ուղարկել մինչև յառաջիկայ 1899 տարւոյ յունւարի վերջ, տակաւն ըստ նորագոյն տնօրինութեան կտակի Գործադիր Միաշուն յանձնաժողովոյ, յիշեալ պայմանաթամբ երկարաձգւած է մինչ 1899 փետրւարի վերջը:

Նետաւար վերստին կը հրաւիրին հեղինակներն ու բանասէրներն՝ որ հաճին իրանց աշխատասիրութիւններն յուղարկել առ Ամենապատիւ Սրբազան Վատրիարք Հայր ի Կուտանդուտ պոլիս, մինչ որոշեալ պայմանաթամբ:

Տպագիր երկասիրութիւնք հարկ է որ երեք օրինակ լինին, իսկ ձեռագիրք մէկ օրինակ, որք չեն զարժւիր

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Տիգրան Նալպարեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսան և ծախուած են Թիֆլիսի Կենդրոնական և այլ քաղաքների հայ գրադատաւորներում

Ա Տ Ր Պ Ե Տ Ի

«Արմատ» վէպ բարձր-հայոց կեանքից. զինն է. 2 ռ.
«Խեղ-Ամրապետ» վէպ հայ կամուրջների կեանքից. 1 ռ.
«Զուտան» ողբերգ. օպերայի համար թէւրքահայոց կեանքից. 1 ռ.
«Սարաֆ» ողբերգութիւն տաճկ. պատ. կեանքից. 30 կ.
«Քոռ Եղիկ» վէպ շիրակ. կեանքից. 30 կ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱԲՈՐ ՀԻԲԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Աուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում եմ ամեն օր,
բացի կիրակի օրերից:

U n i o n G e r n

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11-12 ժ. վիրա-
բուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) եւ
միզասեռ. հ.

Կ. Մ. Զիկովանի—9—10 ժ. ալբո, ներ-
քին նկարդալիս հ.

2. Ի. Ֆաբանասեանց—11^{1/2}—12 ժ. Կ. հ.:
Ի. Փ. Պրոսապեիչ—12—1 ժ. սկսանք ի.
Կոկորդի, քի էւ կրծքի հ.

Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին
և արտաքին հ.

Ա. Դ. ԳՈՐԿԻՆ—1¹/₂—2¹/₂ ժ. ներքին և
միջառնական հ.

b r e h n e r p

Վ. Ս. Մախլիաձե—5--6 ժ. ներքին եւ
երեսայնց հ.

Ա. Ն. Զպակովսկի -- 6-7 ժ. ^{հետադային} նետադային
(էլեկտրաբուժութիւն), փններ. և մորթի հ.

Բ. Ա. Նալապարդեան—6½—7 ժ.

Տ. Ի. Բուդենկո հիւանդանոցում խիւս-
կան եւ խոշորացուցական հետազոտութիւն-
ներ անում մեզի, խիսի, արեւան, կարի
եւ այլն:

Վճար 50, կ. չբաւորները ձրի: Հա-
մախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերա-
իայի համար առանձին:

ՀԻԼԱՆԴԱՆՈՑԻ ՎԵՐԱԹԵՍՈՒՄՆԷՐ

ԲՃԶԿԱՅԷՆ ՆԱԼԱՍԱՐԴԻԱՆ

Անդրկովկասեան Երկաթուղի

Մարդաստար գնացքների երթևեկուժքիւն

Կայարաններ	Դուրս և գնում			
	Բազուլի- Բաթում		Բաթումից Բազուլ	
Բազուլ	4.15	10.50	Բազուլ հաս.	
Ելվախ	2.25	7.49	12.59	5.45
Գամնակ	2.50	10.28	5.00	8.41
Աղստաճա	5.44	1.54	3.02	6.22
ԹԻԲԷԼԻՍ	9.20	6.10	12.01	2.50
Վորի	11.42	8.55	9.15	11.20
Միխայլով	1.06	10.29	6.28	7.31
			5.12	6.12
	Բաթում է հասնում			
Բաթում	8 52	7 ժ. առ.	8.30	8.40

Ծանօթ. Սեւ քանդանները գիշեր են:

Թիֆլիս հասնում են գնացքները՝ Բաթումից 8 ժ. 30 ր. երեկ. և 9 ժ. 55 ր. առ., Բագրից՝ 8 ժ. 38 ր. առ. և 5 ժ. 09 ր. երեկ. Թիֆլիսից գնացքը ղուրս է գալիս՝ Նաթում 9 ժ. 20 ր. առ. և 6 ժ. 10. եր. Բագու ? ժ. 15 երեկ. 11 ժ. 20 ր. առ.:

U N H P &

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՆԳՐԱԿԱՆ

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Բ Ը

Վտնելու է առաջիկայ 1899 թվականին իւր գոյութեան

ՏԱՍՆՈՒՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻՆ

Հրասարակելով նոյն ծրագրով, որպէս մինչեւ այժմ
ՀԱՐՏԱՅՆԵԼ ԲՈՎԱՆՆԵՐՈՒԹԻՒՆԸ, աւելի բազմադղմանի դարձնելով աւսա-
գրի բաժինները, և դորա համեմատ մեծացնել Մուրհի ծաւալը—այդ
ամենը կախած է բաժանորդների թւից:

ԱՂԻԱՏԱԿՑԱԿԱՆ ԽՈՒՄՈՐԸ բաղկացած է շուրջ երեսուն հոգուց, որոնք ծանօթ են ամսագրիս մշտական ընթերցողներին:

ՀԱՅԻՐԱՌԻՄ ԵՆՔ որ հայ ընթերցող հասարակութիւնը պաշտպանի Սուրբ բաժանորդագրութիւնով, որը միակ դրամականը կարող է լինել ամսագրի շարտեւութեան, ճոխութեան և հրատարակման կանոնաւորութեան:

ԳԻՒՐՈՒՄԻՆԻՆԵՐ ԷՆ տրւած քիչ ունեւորներին բաժանորդ գրելու, որպէս
գի Սուրճը կարողանայ կարելիին չափ լալն խաւերը թափանցել:

ՔԱՌԱՆՈՐԴ ԳՐԻԵՆԼՈՒ ՀԱՄԱՐ զիմել խմբագրատուն Թիֆլիս, въ редак-
цію «МУРЧЪ». արտասահմանից Tiflis, Rédaction de Mourtech. Կա-
շիկի է զիմել նաև այն բոլոր անձերին, որոնց խմբագրութիւնս հաւա-
տացել է անդորրագրերի բանկներ խմբագիր-հրատարակչի ստորագրու-
թեամբ:

ՌԱԺԱՆԳԻՆԸ 10 ուղբի, որ կարելի է վճարել կեսը ասորագրուելիս, միւս կեսը մինչև չունիսի վերջը 1899 թ.

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵՐ
է ամեն օր, ժամ 12—2, 5—7:

ՄՈՒՐԱՅԻ ՏԱՍՐ ՏՆՐԱՆՑ ԲՈՎԱՆԴԱՅՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՑԱԿԸ կազմում է և պիտի հրատարակի առանձին բրոշյուրով. 1899-ի բաժանորդները այդ ցուցակը պիտի ստանան ձրի:

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1899 ГОДЪ

на ежедневную полит. и литературную газету

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

(шестнадцатый годъ изданія)

Въ 1899 г. „Новое Обозрѣніе“ будетъ выходить въ Тифлисѣ, какъ и въ прошлые годы, ежедневно, по программѣ большихъ столичныхъ газетъ. Въ газетѣ въ истекшемъ году принимали участіе: К. С. Баранцевичъ, Горесмѣховъ, Ивановичъ, Иванъ-да-Марья, Л. Кипиани, Лали, В. В. Лесевечъ, В. В. Лункевичъ, профъ Марръ, А. Хахановъ и др.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ: съ пересылкою и доставкою: на годъ—10 р., на полгода—6 р., на три мѣсяца—3 р. 50 к., на одинъ мѣсяць—1 р. 50 к. *За вѣщину*: на годъ—17 р., на полгода—9 р., на три мѣсяца—5 р. (Подписка принимается не иначе какъ считая съ перваго числа любого мѣсяца). Для сельскихъ учителей льгота: подписная цѣна на годъ 7 р., полгода—4 р.

ДЛЯ ГОДОВЫХЪ ПОДПИСЧИКОВЪ, какъ городскихъ, такъ и иногородныхъ, обращающихся непосредственно въ контору редакціи, ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносится—3 р., къ 1-му марта—2 р., къ 1-му мая—3 р. и къ 1-му сентября—2 р.

Подписка и объявленія принимаются въ ТИФЛИСѢ—въ конто-
ръ газеты, Бяратинская ул., № 8; въ Батумѣ—въ книжномъ агентствѣ
М. И. Николадзе; въ Кутаисѣ—въ книжн. магазинахъ Чиладзе и Бе-
жанейшвили.

ԲԱՐԱԿԻԻ ԽԱՆՈՒԹ՝

Ոսկե եւ սպիտակագույն առարկաների.

(Գործով ինչպիսի պրոսպեկտ)

Բացում է *օպիկ* ապրանքների բաժանմունք,
նոր ամենազեղեցիկ *պեճոցների* և *ակ-
ցոցների*, չինական *սուխոց* և *կրկայի սուրից*։
Նմալես պատրաստում են ակնաբոյժի պլաս-
տիկների համաձայն՝ զանազան ակնոցներ եղ-
վածացածներ վերանորոգում։ Ծախսում են

հեռադիտակներ:

DEUTSCHER NON MAGNETIQUE

(Անտիմադ Ն. Ժաշին)

սե պողոպտի վրայ, ամեն ինչ գնդվել էր բռնաբերվել էր խիստ ճիշտ, մեխանիզմը աշտարակի նման առաժնե էր գտնվում լիցիտացիայի տիրույթի վրա: Արժամատուրությունը ուղիղաճիգն էր շրջվել գաղտնի: Բաշտարակում տանիքի տակալները շահանքի տակալներ էին համարվում:

ԿԼՈՒԲՆԵՐԻ, ՎԵԼՈՍԻԱԵԳՆԵՐԻ, ՃԻՍԻՇՄԱՆԻ
ՐԻ և ալլն:

Գինը միմիայն Տ ր. 20 կ.

Ասացին քանակութեամբ կանանց րազ
մատեսակ, սե պողպատե, բաց, սպիրա-
կան և երևակայական ձևեր ունեցող փոք-
րիկ ժամացույցներ, արժաթի ոսկեղծ չը-
քել շղթաներով—6, 8 10 ռուբլի: Եւրո-
պական Ռուսիայի բոլոր քաղաքներն ու-
ղարկելու համար ճանապարհածախքը սո-
հետեւի վճարուծ: Աւգարկուծն է կանխա-
վճարը ստացելուց յետոյ, մնացածը վի-
ճարը վճարելու: Հասցէն

Складъ часовъ
ИЛЬИ ЯКУБСОНА ВЪ ВАРШАВѢ
12 9

ԲԱՑԻԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՆՏՐ

Իր սկսնական-չափարակական վեց տմեկաց: Հանդիսի Ա. և Ռ.
գրքերի համար:

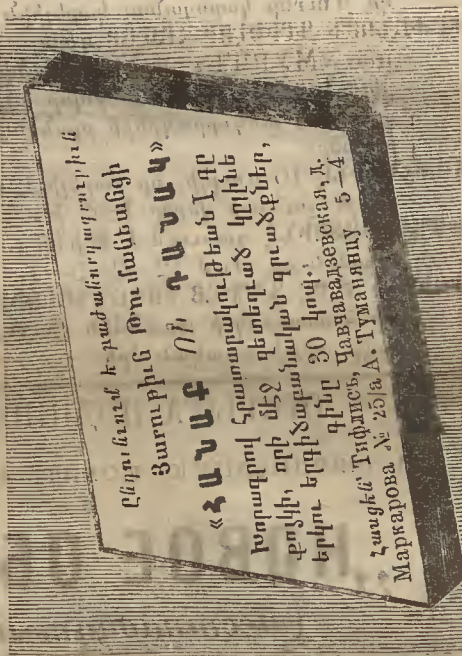
Հանգէսը նւիրած է լինելու ազգային և օտար Գրական-Հաս-
րակական խնդիրների:

Սուրբ Մարգարէի մատակարարութեան համարձակումը եւս կ'ապահովուի ինքին առկայ տնտեսական օգուտներով:

Հանդեսը լայն է տեսնելու 1899 թվականից սկսած պարբերաբար տարեկան երկու անգամ: Ամեն մի զիջքը բաղկացած է լինելու ոչ ավելան 2 քերթից: Բաժանորդագինն է երեք (3) ռուբլի:

Համգէն՝ Ուսուցիչն էր Դոնու Մինաս Բերբերյանը։

3-1

Qutsad nju kpsbalip
 11. S P Q T S R
 P R R R R R R R
 Q T Q R
 Q T R R 50 1 5-2

LA3U StUUu

զետ հրաշարակութեամբ

ՀԱՏՈՇԱԿԱՆ ՕՐԱԾՈՅՑ

ԳԻՆՐ 40 ԿՈՍԿԵԿ

Ժ Ո Յ Ի 10 Կոպէկ.

Մեծ քանակությամբ պահանջողներին
կրկինի գիշերում:

Гр. Гр. В. Нахичеванъ и/Д. Типогра-
фію Бр. Аваковыхъ.

ՎԱՃԱՌԻՈՒՄ Է 250,000-ԻՑ ԱԻՇԼԻ!!!

Neuhausen, 1. April 1881

Գրպանի վամպուցներ խեղական ամբրիկական նւր ոսկուց, փաււած, երեք խուփով տղամարդկանց, աւելիք, — մէխանիզմը շատ բարձր տեսակի (պարբաատւած է մեդալով 196 թ. Ժրնէլի պուգահանդիսում):

Գ Ի Ն Ը 12 Բ. և 15 Բ.
Ելիք ձևի էլ կանանց ժամացույցներ 1 Բ. թանկ: Կեղծելուց խուսափելու համար պահանջել ժամացույցների վրայ արձխել կնիք վրան դրած «ИЧЕНОВА» հաստոտ. Անտեր նու Ֆակտ. Ինպարտ. № 16359: Գնողները «ИЧЕНОВА» ժամացույցների դրած արանի տիպ պարզապես ապահովելու համար պահանջելու են:

■ Զանապարհամասիւն չեն վնասուած ■

Պատվերի ժամանակ 2 հատիր գեղջ 4 բնում 50 կ. և 3 հառ ն'1 բուրբի.
Դիմել. Фабричному складу ЧАСОВЪ „ЖЕНЕВА“. ВАРШАВА, Рямарская, 18.
Հեռագրիցների համար հասցե՝ Варшава „ЖЕНЕВА“.

Ասեկրները ուղարկվում են գերմայիս փառոյ (НАЛОЖ. ПЛАТ.)

Ժամացույցները ուղարկվում են ուշագրավեալ ազդած և լարած ու երաշխադրությամբ և, արևում մետոդի ամրակեան և վեց տարի ուղիղ բանիւղ համար: Առաւ Ֆրիմաներ առաջարկում են **սակեղոծ** ժամաց չցներ նոր ոսկուց ժամացույցների փխխարն, ուստի գնողների ուշագրովմանն ենք հրաւիրում, ք մեր ժամացույցները ասկզգծածներըյ տարբերելու համար կրում են փափի ներքեի մասում 2 մարկա

HEHEBA "double or"

Կան . և Դ իսկեզօծած զդամարդկանց փակ ժամացոյցներ 8 ր. և 9 ր.
Ճոն պատկերազարդ արեւելահայկազ ուղարկում է ձիաբար:

84393.1400.1.67 8.38124068

Պատկերագարող շաքաթաթերթը ընտանեկան
ընթերցանութեան համար:

५७५

S U Y

ՏԱՐԱԶՈՐ ԱՂԻԻՐԻ Հասունացած սաների խնդակցութեան և վշտի արտայայտողն է, նրանց մտքերի, զգացումների թարգմանը:

Տարազը ձգտում է առաջադիմութեան ուղիղ ճանապարհով ընթացող. առաքինութեամբ, օժտւած, գիտութեան՝ անշեջ լուսով զարգացած, եղբայրսիրութեամբ բոլորւած հաւանդամբնոր սնուցանել:

9. 10. 11.

Տարազը յոյ կրօնի ամեն կիւակի. իրա-
 քանիս ռ 1—3 քեր. տարեկան 48—50 ռոն:

Գեղարքեստ և գիտութիւն: Պատմական, ժամանակակից
վեպեր, պատկերներ, թատրոնական գրածներ: Բանաստեղծու-
թիւն: Բնանադատութիւն: Կենսագրութիւն: Ագր, ձև, ձեռա-
գործ և ամեն նորութիւն արհեստների վերաբերեալ: Տնային-
արվիւնագործութիւն, տնտեսութիւն: Դասադարձորդութիւն և
արվածք: Սրածառութիւն և թատրոն: Լուրեր, տեղեկութիւն-
ներ: Յօդածներ և այլն: Ֆիլեոսոփ, Ժադր, տաճ և կտտակ:
Դաժմատի և ալ խաղեր, Բեբուս և Լադբեր, խորլուրդներ: Ալ և
այլք: Սուրհանգակ: Յայտարարութիւններ:

6. ԲՆՓԻՆ. Կրթութեան և դաստիարակութեան վերա-
բերեալ յօդաճներ և տեղեկութիւններ: Առաջարկութիւններ:
Խորհուրդներ: Մատենախօսութիւն և նոր գրքեր: Խառն լու-
րեա: Պատասխաններ:

· ᠭ ᠢ ᠨ ᠦ ᠋ᠰ ᠤ ᠯ ᠡ ᠳ ᠣ ᠶ ᠢ

Հին Յունաստանի չքնաղ սուսայելներից երկու խումբ-օլեոգրափիական Հարի Հքեռ պատկերներ պատ-
րաստած Եւրոպայի հռչակաւոր գործարարներում

II) ԱՆՏԻԳՈՆԱԿԱՆ ԻՍՄԱԻԼՆԱԿԱՆ

Պրէմիաները, բաժանորդները կըստանան Աղբիւր-Տաւաղի նոր տարւալ №№-ի հետ,
եթէ տարեկան բաժանորդաւորնը լիովին վճարած լինին:

ፊ ሀ ቆ ሠ ኔ በ ጋ ጥ ሠ ዮ ሐ ኔ

ՏԱՐԱՐՁԻ տարեկան 6 ր., պրէմիայով 7 ր.,
բաժանորդագիրներ
արտասահման 10 ր. (30 ֆռ.):

ԱՂՔԻՒՐ և ՏԱՐԱՋ միևնույն հասցեով և պրէսիաներ
ստացող բաժանորդը փոխանակ 11 ր. վճարում է միայն

LO ր. Բացի անցի արի ևս ևս ՏԵՐԱՅԻ

գեղանի փա-
ռակամ

ՕՐԱՅԻՆ 1899 թ., եթէ բաժանորդ է գրեւ մինչև դեկտեմբերի 15-ը:

Նոր բաժանորդները Տարազ և Աղբիւր կրստանան գեկտեմբերի 1-ից: Աղբիւր և Տարազ միևնույն հասցեով բաժանորդը, եթէ ստորագրել է մինչև առաջիկայ գեկտեմբերի 15 ր, կրստանայ եւ հետեւեալ պրեմիաները աւելացնելով բաժանորդագրին ՄԻՈՅՆ 2 ր. I) **ԱՊՐԵԻՐԻ ԱՐՏԵՆԱՎԻՐԱՆ** և Կեղ գրոյկ-

Ներ, որոնք իրանց ներքին եւ արտաքին վայելի կարող են լինել. ամենաթանգագին ընծայ նոր տարու համար.

II. **ՏԱՐԱԶԻ ՕՐԱՅՈՅՑ** գեղանի փառակազմ հրաժարական էր, սպանների համար
Հեռու առօրեայ, աշխարհային ինտրիգներից, նւիրած գեղեցկին և ճշմարտին
հայ գրական անդամատանում **Տ Ա Ր Ա Ջ Ա** մեծ պարտք և դեր ունի կատարելու...
Այժմանից յայտարարել *Աղբիր-Տարազի* ճիշտ, իմաստալից և բազմաբովանդակ առաջիկայ 1899 թ. հրա-
տարակելուն համար մեր նախապատրաստութիւնների մասին, կընշանակէր ընթերցողին կանխաւ գեղուցա-
նել իր ստանալիք սիրալիրները... Առ այժմ խնդրում ենք միայն, որ *Աղբիր-Տարազին* բաժանող դըր-
ւել ցանկացողները աճապարեն փութով ստորագրել, որպէս զի այս անցնող 1899 թւականի նման, ու
բաժանող գրողները չգրելեն *Աղբիր-Տարազի* առաջին №№-ից:

Առաջիկայ 1899 թ. համարի միջև աշխարհային լուսավորության պարտադիր պատճենները հարգելի համար Ալեքսանդր Գոդեի Ա.Մ.Ս.Զ. և Ժորժ Օգեի ԿԱՄԱՐԻ ՈՅՃԷ պատկերազարդ վկայեր, որոնց կլիշեները ստացված են Պարիզից և արդեն մեր պահպանումն են: Տաճկա-Հայաստանի կեանքից՝ Ա.Լ.Մ.Ս., տաճկանների կեանքից՝ Վ.Ի.ՔԱՍԻՍԵՎԻ Ա.Գ.Լ.ՏԵՐԻՔ, ինքնուրույն վկայեր և մի շարք գիտական լուսն յօդաձևեր, որոնց թվում՝ ՐԱՅԱ, Խալու, Քեր Նախորդ շրջանի բանաստեղծները, Խ. Արուսեան, Աղբիւրի համար՝ Աբխազուկ, ՇԽԼԷՔ, Վալսեթ-Սիլոս, 2. Գիլիկեն, Գուսեմբեկ, Բիբեիս, Պետրոսյանցի, Պրոմեալուկի և այլն: Բացի այն, որ Տարազը ընկերացանութեան շատ նիւթ է տալիս՝ բեկտորիստիկայից, պակաս էջեր չեն զար-
դարւում և կրիտիկական յօդաձևերով: Գեղարւեստն ու տնտեսագիտական, հասարակական գիտական յօդ-
աձևները քաղւում են և կազմւում հաւատարմի ազգերնրից մեր մասնագէտ աշխատակիցների ձեռքով:
ԱՂԲԻՒՐԸ ներկայ նույնաբերից լոյս է տեսնում ընդարձակ ծաւալով: Առանձին հոդս է տարւելու, որ ԱՂԲԻՒՐԸ
եր ըստամենայնի օգտակար և շքեղ բովանդակութեամբ ամեն հայ ծնողից և դաստիարակից ճանաչել իբրեւ

Հասցեն՝ Դոմի և թերթի պատկերը համարները

Տարազի № 1-ը հրատարակեցինք 4 ԹԵՐԹԻՑ, ներկայ №-ն էլ նույնպէս լույս է տեսնում 4 ԹԵՐԹԻՑ և ուղարկում է (փոքր բացառութեամբ) նրանց, որոնք նորոգել են իրանց բաժանորդագրութիւնը կամ սկսել են այս տարւանից ստանալ Տարազ:

Պրէմիաները ուղարկւել են № 1-ի հետ, նրանց, որոնք բաժանորդագրել են թէ պոստով, թէ փոխադրութիւններով ստացւած է եղել խմբագրութեանս գրասենեակում մինչև յունւարի 1-ը:

Աղբիւրի մասեմադարանը և Տարազի գեղանի օրացոյցը կուղարկւի Տարազի № 3-ից պարբերաբար: Մասեմադարանը մի չքեղ հանդէս է մեր յայտնի մատենագիրների՝ Պերն Պոսեմանց, Ջիրվանգադէ, Ասրպէտ, Վ. Փափագեանց, Մուրացան, Յովհ. Թումանեանց chef d'oeuvre-երի, որ չափաւոր խմբագրութեանս պատւէրով ստեղծագործել են մեր անւանի հեղինակները: Բաժանորդագրութիւնը բանալիս մենք դիտմամբ չըլայտարարեցինք այս մասին և այսօր յունւարի կիսին, երբ արդէն արտասահմանից ստացւել են և այդ գրքուկների փառահեղ կազմերը (հետաքրքրողները վաղօրոք կարող են տեսնել խմբագրութեանս մէջ), ու գրքուկները միւս շաբաթ պիտի ուղարկւեն բաժանորդներին, յայտարարում ենք այս մասին միայն այժմ:

Թող շարունակեն հալ գրականութեան փարիսեցի պաշտպաններն իրանց վայնասունը, թող նրանք Կուլի գորտի նման ուռչեն, ինսունացիաներ տարածեն մեր գործի դէմ, — բայց նիգակը վահանի տակ չեն կարող ծածկել:

1899

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

Ս. ԷՃՄԻԱԾԻՆԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻ ՊԱՂՏՕՆԱԿԱՆ

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

Բ ա ժ ա ն օ Ր գ ա գ ի ն ն է՝ $\left\{ \begin{array}{l} \text{Ռուսաստանում} \quad 4 \text{ ր.} \\ \text{Արտասահմանում} \quad 5 \text{ ր.} \end{array} \right.$

Խնդրում ենք բաժանորդներին յայտնել իրանց ճիշտ հասցէները.

Հասցէն՝ Св. Эчмиадзинъ. Типографическому Комитету, по части журналовъ „Арабатъ“. Արտասահմանի համար. Rédaction du journal „Ararat“. Etchmiadzine (Caucase).

ՎԵՏԱՓԱՈ ՀԱՅՐԻԿԻ

և Ամենապատիւ

Սրբազան Իզմիր-

լեանի Գեմատա-

կու վրայ պատ-

կերները վա-

ճառում

են հա-

սր 10

ր.:

ԳԻՐԳՐՈՐ ԱՐԹՐԻՆՆԻ ԳԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎՐԱՅ
պատկեր 3 ր. համապատասխան խոյ 4 ր.
Վաճառում է Յովհ. Տար-
Սարգսյանի թղթաւ-
ճառանոցում:

Լույս տեսան և ծախուում են Թիֆլիսի
Կենդրոնական և այլ քաղաքների հաշ-
գրավաճառանոցներում:

Ա Տ Ր Պ Ե Տ Ի

«Ալմաստ» վէպ բարձր-Հայոց կեան-
քից. գինն է. 2 ր.

«Խեղ-Կարապետ» վէպ Հայ կաթողիկ-
ների կեանքից. 1 ր.

«Զուլեան» ողբերգ. օպերայի համար
թիւրքահայոց կեանքից. 1 ր.

«Սարափ» ողբերգութիւն տաճկ.
պատ. կեանքից. 30 կ.

«Քոռ Եղիկ» վէպ շիրակ. կեան-
քից. 30 կ.

5-5

ՀՐԻՎԱՆԶԱՂԵՒ

Ք Ա Օ Ս

վէպը

Գինն է 1 ր. 50 կոպ.

Ճանապարհախօս 1 ր. 75 կոպ.

Գրավաճառներին գեղջ.

10 մինչև 20 օրինակի համար	15 %
20 — 30 — — — — —	20 %
30 — 50 — — — — —	25 %
50-ից աւելի	30 %

Առանց համապատասխան

Դիմել. Въ г. Баку. Типография

«АРОРЪ». 10-3

Լույս տեսաւ առանձին գրքիկով

Ս. ԹԱԴԱՅԵԱՆՑԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ

ԱՐՅԵՍՏԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Գինն է 40 կոպ.

Կարելի է ստանալ Տարազի խմբագրատանը
և Կենդրոնական գրավաճառանոցում,
իսկ Բագու եղբ. Թառնայեանցների գրա-
վաճառանոցում:

10-9